

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ASISTOVANÁ REPRODUKCE
Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA

Zpracovala: Nikola Poutníková

Plzeň, 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Nikola POUTNÍKOVÁ
Osobní číslo:	R17M0248P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Asistovaná reprodukce z pohledu trestního práva
Zadávací katedra:	Katedra trestního práva

Zásady pro vypracování

1. Vztah trestního práva a medicíny
2. Asistovaná reprodukce – definice pojmu
3. Trestné činy související s asistovanou reprodukcí
4. Srovnání se zahraniční právní úpravou
5. Otázky – odpovědnost za zdravotní postižení dítěte z důvodu pochybení pracovníků centra asistované reprodukce, záměna zárodečných buněk při umělém oplodnění

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. BARANCOVÁ, Helena. Medicínské právo
2. CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ Olga. Trestní právo ve zdravotnictví
3. KÜHN, Zdeněk. Ochrana lidského plodu v trestním právu.
4. MACH, Jan. Medicína a právo
5. MITLÖHNER, Miroslav; SOVOVÁ, Olga. Právní problematika umělé reprodukce

Vedoucí diplomové práce:

Doc. JUDr. Jan Chmelík, Ph.D.
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto Diplomovou práci na téma Asistované reprodukce z pohledu trestního práva zpracovala samostatně. Veškeré prameny, ze kterých je čerpáno a citováno, jsou uvedeny v poznámce pod čarou a v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Plzni, 31.3.2022

Pouhliková
.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu doc. JUDr. Janu Chmelíkovi, Ph.D., který mi prokázal tu laskavost a stal se vedoucím této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala každému, kdo mne v průběhu studia, jakkoliv podporoval. Největší poděkování patří mému příteli, který mi byl již od začátku studia obrovskou oporou.

SEZNAM ZKRATEK

ZdravSl	Zákon o specifických zdravotních službách, zákon č. 373/2011 Sb.
OSŘ	Občanský soudní řád, č. 99/1963 Sb.
TrZ	Trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb.
LZPS	Listina základních práv a svobod
ESC	Embryonální kmenové buňky

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. VZTAH TRESTNÍHO PRÁVA A MEDICÍNY	3
2.1. PRÁVO A MEDICÍNA OBECNĚ	3
2.2. PRÁVNÍ PŘEDPISY VE ZDRAVOTNICTVÍ	4
2.2.1. Mezinárodní smlouvy	4
2.2.2. Zákony a ostatní právní předpisy	6
2.2.2.1. Zákon o zdravotních službách	6
2.2.2.2. Zákon o specifických zdravotních službách	7
2.2.2.3. Zákon o zdravotnické záchranné službě	7
2.2.2.4. Další právní předpisy související s problematikou asistované reprodukce	8
2.2.2.5. Právní předpisy Evropské Unie	8
2.2.2.6. Směrnice 2011/24/EU o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči	9
2.2.2.7. Nařízení č. 2016/679 (GDPR)	9
2.3. TRESTNÍ PRÁVO A MEDICÍNA	10
2.3.1. Právní odpovědnost	11
2.3.2. Trestní odpovědnost zdravotnického zařízení	12
2.3.3. Základní znaky trestní odpovědnosti	13
2.3.4. Zásady trestního práva	13
2.3.4.1. Zásada subsidiarity trestní represe	13
2.3.4.2. Jiné zásady trestního práva	13
3. ASISTOVANÁ REPRODUKCE	16
3.1. HISTORIE	16
3.2. POJEM	17
3.3. PRÁVNÍ ÚPRAVA ASISTOVANÉ REPRODUKCE V ČESKÉ REPUBLICĚ	19
3.4. ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH A BIOMEDICÍNĚ	20
3.5. JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	22
V TÉTO PRÁCI BYCH RÁDA OKRAJOVĚ ZMÍNILA I NĚKOLIK VÝZNAMNÝCH ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	22
3.5.1. Evans proti Spojenému království ze dne 10.4.2007	22
3.5.2. Dickson proti Spojenému království ze dne 4.12.2007	22
3.6. ZÁKLADNÍ MEDICÍNSKÁ TERMINOLOGIE	22
3.6.1. Lex artis	22
3.6.2. Embryo	25
3.6.2.1. Právní postavení embrya, ochrana nenarozeného lidského života – v těle ženy	26
3.6.2.2. Právní povaha linie kmenových buněk a embrya mimo tělo ženy	26
3.6.3. Kmenová buňka	27
3.6.3.1. Linie kmenových buněk	27
3.6.3.2. Lidská embryonální kmenová buňka	27
3.6.4. Náhradní (surogátní) mateřství	28
3.6.4.1. Trestné činy související s náhradním mateřstvím	29
4. VYBRANÉ TRESTNÉ ČINY SOUVISEJÍCÍ S ASISTOVANOU REPRODUKČÍ	30

4.1.	NEDOVOLENÉ NAKLÁDÁNÍ S LIDSKÝM EMBRYEM A LIDSKÝM GENOMEM.	31
4.1.1.	Skutková podstata.....	31
4.1.2.	Objekt	33
4.1.2.1.	K pojmu lidského embrya a lidských embryonálních buněk a jejich linie z pohledu práva.....	34
4.1.2.2.	Pojem lidský genom.....	35
4.1.2.3.	Ostatní pojmy obsažené ve skutkové podstatě § 167 TrZ.....	35
4.1.3.	Subjekt.....	37
4.1.4.	Subjektivní stránka	37
4.1.5.	Srovnání původní právní úpravy s právní úpravou současnou.....	37
4.1.6.	Druhy trestů	39
4.1.7.	Vývojová stadia trestného činu	40
4.1.8.	Závěrečné shrnutí/pojednání ust. § 167 TrZ.....	41
4.2.	TRESTNÉ ČINY PROTI TĚHOTENSTVÍ ŽENY	43
4.3.	NEOPRÁVNĚNÉ ODEBRÁNÍ TKÁNÍ A ORGÁNŮ, NEDOVOLENÉ NAKLÁDÁNÍ S TKÁNĚMI A ORGÁNY, ODBĚR TKÁNÍ, ORGÁNU A PROVEDENÍ TRANSPLANTACE ZA ÚPLATU (§164 AŽ § 166 TRZ).....	44
4.4.	USMRCENÍ Z NEDBALOSTI.....	45
4.4.1.	Usmrcení pro porušení důležité povinnosti.....	45
4.5.	TRESTNÉ ČINY PROTI ZDRAVÍ (§145 AŽ § 148)	47
4.5.1.	§ 147 TrZ, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti a § 148 TrZ, ublížení na zdraví z nedbalosti.....	47
4.5.1.1.	Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti.....	48
4.5.1.2.	Ublížení na zdraví z nedbalosti.....	49
4.6.	DALŠÍ TRESTNÉ ČINY SOUVISEJÍCÍ S ASISTOVANOU REPRODUKČÍ	49
4.6.1.	Neoprávněné nakládání s osobními údaji.....	49
4.6.2.	Poškození cizích práv	50
5.	KOMPARACE S ÚPRAVAMI CIZÍCH STÁTŮ – SLOVENSKÁ REPUBLIKA	51
6.	ODPOVĚDNOST ZA ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ DÍTĚTE Z DŮVODU POCHYBENÍ PRACOVNÍKŮ CENTRA ASISTOVANÉ REPRODUKCE, ZÁMĚNA ZÁRODEČNÝCH BUNĚK PŘI UMĚLÉM OPLODNĚNÍ.....	58
7.	ZÁVĚR.....	62
	RESUME	65
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	67

1. ÚVOD

Asistovaná reprodukce je pojem, který je každému jistě dobře znám. Setkáváme se s ní v našich běžných životech, ať už se týká přímo nás či našich známých a blízkých. Neplodnost se totiž stala civilizační chorobou, se kterou se potýká překvapivě vysoké procento párů, nemůžeme tedy tvrdit, že rodinný život není až takovou samozřejmostí, jakou se zdá. Téma asistované reprodukce je tedy stále aktuálnější a z pohledu práva velmi zajímavé. S pokrokem medicíny souvisí potřeba právně zajistit odbornou úroveň poskytování zdravotnických služeb, ale hlavně poskytnout jistou ochranu jak léčeným párům, které asistovanou reprodukci podstupují, tak i dětem, které se z takové asistované reprodukce narodí. Diplomová práce se tedy bude hlavně věnovat otázkám společensky škodlivých jednání, ochraně lidského plodu (zejména trestnému činu dle §167 TrZ) a dalším trestněprávním aspektům týkajících se asistované reprodukce.

Co se týče asistované reprodukce, jedná se o zdravotnickou službu, jejíž právní úpravu nalezneme v mnoha právních předpisech. Tato diplomová práce se zabývá především asistovanou reprodukcí z pohledu trestního práva, rozebírá trestné činy, které s asistovanou reprodukcí souvisejí. Není však možné se do takového tématu pustit bez vysvětlení základních pojmů. Jelikož se jedná o téma zdravotnické, neobejde se tato práce bez základních medicínských pojmů, které jsou nutné pro pochopení této problematiky. Samozřejmě pro úplnost by bylo třeba doplnit pojmů daleko více, což by ale dalece přesáhlo rámec této práce, proto jsem vybrala pojmy, které mi přišly pro účely této práce nejdůležitější. Obecně bude rozebrán vztah práva a medicíny, protože ačkoliv se jedná o dva zdánlivě odlišné obory, ve skutečnosti se prolínají více, než se na první pohled zdá. Vzhledem k tématu práce bude podrobněji rozebrán vztah trestního práva a medicíny. Vznik trestní odpovědnosti u zdravotnického zařízení není úplně ojedinělou situací a bohužel se lékaři a pacienti každý den setkávají se situacemi, které jsou předmětem trestního řízení. Ačkoliv lékaři jednájí pod tzv. Hippokratovou přísahou a nepochybně vynakládají veškeré síly k tomu, aby odváděli svoji práci co nejlépe, uzdravovali pacienty co nejdříve a co nejefektivněji, bohužel i přes veškerou snahu může dojít k situaci, kdy výsledek léčení neodpovídá představám pacienta, či jeho rodiny. V těch horších případech, kdy dojde k pacientovo úmrtí či k těžkým doživotním následkům, je potřeba právního zadostiučinění ještě vyšší. Vztah lékaře a pacienta

je velmi křehkým aspektem, jelikož právě lékaři pacient vkládá do rukou to nejcennější, co má – svůj život. Na druhé straně lékař je stále „jen“ člověk a k pochybením skýtajícím nedozírné následky může dojít doslova během několika vteřin. V rámci této problematiky je tedy potřebné zmínit i právní, resp. trestní odpovědnost a podrobněji rozebrat trestní odpovědnost ve zdravotnictví a její vznik a s tím související pojem lege artis, který představuje postup lékaře s určitými postupy a standardy. Právě postup lege artis je tím klíčovým pojmem, který dokazuje, zda lékař jednal v souladu s předpisy, neboť lékař odpovídá nikoliv za výsledek, ale hlavně za správný postup. Protože i v situacích, kdy lékař udělá vše správně, se může stát, že dojde k pacientovo úmrtí, v takovém případě však není možné lékaře trestně stíhat.

S tématem také bezprostředně souvisí zásady trestního práva, na jejichž principech je celé trestní právo postaveno. Nejdůležitější zásadou, která se prolíná celou diplomovou prací je nepochybně zásada ultima ratio, která zakotvuje, že prostředky trestního práva mají být použity až jako nejzazší možné řešení, přednost by měla být dána především prostředkům např. občanského, správního, pracovního práva a trestní právo by mělo být uplatněno až při těch nejzávažnějších pochybeních zdravotnického personálu. Klíčovou kapitolou této práce je kapitola věnující se vybraným trestným činům, které s asistovanou reprodukcí souvisejí. Největší důraz bude kladen na trestný čin dle § 167 nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem.

V této práci se zaměřím na otázky praktického typu, kterými je otázka odpovědnosti za zdravotní postižení dítěte z důvodu pochybení pracovníka centra asistované reprodukce a otázku záměny zárodečných buněk při umělém oplodnění.

2. VZTAH TRESTNÍHO PRÁVA A MEDICÍNY

2.1. Právo a medicína obecně

Ačkoliv jsou právo a medicína dva zdánlivě odlišné obory, ve skutečnosti se prolínají více, než by si kdy běžný člověk dokázal představit. Byť to nemusí být na první pohled patrné, bez provázanosti těchto institutů by nemohl existovat obor práva nazývaný jako „Právo medicínské“. Je nesporné, že medicínské právo je významným oborem, který není radno opomíjet. Jako každé právo, i právo medicínské je zakotveno v právních normách, z nichž většina norem tohoto práva je normami hmotněprávními, což může vyplývat již z podstaty tohoto oboru práva samotného, avšak nelze opominout, že celá problematika netkví pouze ve hmotněprávní úpravě, neboť tento obor obsahuje i speciální normy procesní, které jsou obsaženy v zákoně č. 292/2013 Sb. ve znění pozdějších předpisů, zákon o zvláštních řízeních soudních.¹ Jedná se zejména o ustanovení zákona pod Hlavou I, Díl 3, tohoto zákona, tedy o ust. § 65 a násl. a Dílu 4 tohoto zákona, tedy o ust. § 66 a násl., neboť v těchto ustanoveních jsou kodifikované normy týkající řízení o přivolení k zásahu do integrity a řízení ve věcech týkající vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu.

Co se týče medicínského práva jako takového, medicínské právo není součástí právního řádu jako samostatné odvětví, byť právní vědě je tento obor znám, ale prolíná se všemi možnými právními předpisy. Prvky medicínského práva můžeme tedy nalézt mimo jiné v oblasti práva správního, pracovního, občanského a v neposlední řadě i práva trestního, jehož vztahem s medicínou se bude zabývat tato kapitola. Medicínské právo je tedy upraveno jak v soukromém, tak i ve veřejném právu. Avšak medicína jako vědní obor není propojen pouze v rámci stránky právní, jelikož vyjma pilíře právního je samozřejmě medicínský obor postaven i na pilíři etickém, tzn. vztah lékaře s pacientem tvoří speciální vztah důležitý pro výkon lékařského povolání.²

Medicína je velmi extenzivním a specifickým odvětvím, jelikož je zcela flagrantní, že neexistuje jiný obor, jehož specifičnost spočívá v důležitosti a důrazu

---

¹ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.,s.2

² CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, c2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-86199-75-4.,s.12

na lidský život, tedy život náš, našich blízkých. V žádném jiném oboru není vztah mezi vědou a lidským životem natolik křehkým jako právě v oblasti medicíny.

Závěrem lze konstatovat, že v žádném jiném oboru nevisí lidský život lidově řečeno tolik na vlásku, s tím souvisí i výše zmíněná odpovědnost lékařů, jako právě v oboru medicínském. Stále nastávají situace, kdy se i přes veškerou snahu nebo pochybení lékařů nepodaří člověka zachránit dle předpokladu v možnostech dnešní medicíny, v horším případě se nepodaří člověka zachránit vůbec.

V tomto případě tedy nastupuje potřeba objasnit, proč nastalá situace vznikla, popřípadě zda by se jí dalo předejít a zda opravdu lékař jednal v souladu s postupy a lékařskými standardy a nedošlo k pochybení lékaře neboli zda lékař postupoval v souladu s postupem *lege artis*. O tomto pojmu bude pojednáno v následující kapitole.

2.2. Právní předpisy ve zdravotnictví

2.2.1. Mezinárodní smlouvy

Neexistuje snad žádné odvětví práva, které by nemělo základ v právu mezinárodním, jehož součástí jsou mimo jiné mezinárodní smlouvy. Česká republika jako většina jiných států je vázaná mezinárodním právem, z čehož vyplývá, že mezinárodní smlouvy jsou součástí českého právního řádu. Součástí českého právního řádu jsou všechny vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament. Co se týče právní síly těchto norem, disponují právní silou na úrovni ústavních zákonů České republiky, tedy jsou na shodné úrovni právní síly. Jelikož disponují právní silou shodnou pro ústavní zákony, je nesporné, že zákony České republiky mají nižší právní sílu než smlouvy mezinárodní, přednostně se tedy uplatní úprava mezinárodních smluv před úpravou zákonnou, resp. zákony musejí být přijímané v souladu s těmito mezinárodními smlouvami.

Jak je již výše avizováno, i oblast medicíny je upravena mezinárodním právem, resp. mezinárodními smlouvami, a to ať už smlouvami týkajícími se pouze tohoto odvětví, tak i obecnými mezinárodními smlouvami, které zakotvují obecně celou řadu základních lidských práv a svobod.

Nejvýznamnější mezinárodní smlouvou, ze které vyplývají mimo jiné zásady a principy pro uplatňování lidských práv v oblasti medicíny je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Avšak, jelikož se jedná o mezinárodní normu, která práva týkající se medicíny reflektuje poněkud v obecnější rovině, rozebírá tato práva podrobněji Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny neboli Úmluva o lidských právech a biomedicíně, o které bude v této práci pojednáno podrobněji ve třetí kapitole.³

Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte se řadí mezi nejvýznamnější dokumenty týkající se ochrany dítěte a jeho práv. Touto Úmluvou jsou dětem přiznána lidská práva na mezinárodní úrovni.⁴

Listina základních práv a svobod

Protože práva v oblasti medicíny neobsahují pouze mezinárodní smlouvy, je nezbytné zmínit v rámci této práce i USNESENÍ předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, tedy Usnesení č. 2/1993 Sb. Listina základních práva svobod je součástí ústavního pořádku České republiky. Normy v ní obsažené mají tedy stejnou právní sílu jako jiné ústavní zákony, tj. jako například normy obsažené v Ústavě České republiky. Listina základních práv a svobod obsahuje katalog lidských práv, včetně oblasti poskytování zdravotní péče neboli v oblasti medicíny.

Konkrétně se zdravotní péče týká především čl. 6 (právo na život), čl. 7 (nedotknutelnost osoby a jejího soukromí), čl. 8 (právo na osobní svobodu), čl. 10 (právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života), čl. 31 (právo na ochranu zdraví).

---

³ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.11

⁴ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.16

2.2.2. Zákony a ostatní právní předpisy

Mezinárodní smlouvy a ústavní zákony nejsou jediné normy, které obsahují ustanovení týkající se oblasti medicíny, jelikož jako jiné odvětví práva jsou i reflektované do vnitrostátní zákonné úpravy a tudíž je nezbytné v rámci této práce napsat pojednání i o vnitrostátní zákonné úpravě, jež interpretuje právo v oblasti poskytování zdravotní péče a medicíny, neboť právě vnitrostátní zákonná úprava specifikuje a konkretizuje práva a povinnosti týkající se oblasti medicíny, které jsou zakotveny ve výše zmíněných ústavních zákonech a mezinárodních smlouvách.

Avšak je potřeba specifikovat, že zákony nejsou jediné vnitrostátní normy obsahující právní normy týkající se medicínské problematiky, neboť medicínská problematika je v celé řadě aspektů normovaná i v podzákonných právní předpisech, zejména v prováděcích vyhláškách ministerstev nebo nařízení vlády, neboť i tyto předpisy mají své postavení v právním řádu České republiky.

Dále je v rámci této diplomové práce z výše uvedených důvodů rozebíraná a zmiňovaná podrobněji právě vnitrostátní úprava, jejíž obsahem je medicínská problematika.

2.2.2.1. Zákon o zdravotních službách

V první řadě, je nezbytné zmínit zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Zákon č. 372/2011 Sb. byl přijat 6.11.2011 a nabyl platnosti dne 8.12.2011 a účinnosti dne 1.4.2012, čímž nahradil předchozí zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

Jako norma upravující medicínské právo, tento zákon upravuje druhy a formy zdravotní péče, obecné podmínky poskytování zdravotních služeb, oprávnění k poskytování zdravotních služeb, postavení pacienta a jiných osob v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, stejně jako postavení poskytovatele zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.⁵

---

⁵ Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jeho poskytování

Zákonem o zdravotních službách bylo především upraveno postavení pacienta, který se stává hlavním účastníkem poskytování zdravotních služeb.⁶

2.2.2.2. Zákon o specifických zdravotních službách

Vedle výše zmíněného zákona upravuje oblast medicíny i zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, který navazuje na zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a upravuje, jak je již ze samotného názvu patrné, specifickou oblast medicíny a je tak v postavení speciality (lex specialis) oproti zákonu č. 372/2011 Sb., který je v režimu obecného (lex generalis).

Jak je již předestřeno v předešlé větě, tento zákon blíže upravuje specifické zdravotní služby, jako je sterilizace, kastrace, **asistovaná reprodukce**, odběry lidské krve, genetická vyšetření, ověřování dosud v klinické praxi na živém člověku nezavedených metod, posudková péče, pracovněprávní lékařství nebo ochranné léčení.⁷ Jak je již výše tvrzeno, tento zákon je k zákonu o zdravotních službách v postavení lex specialis.

2.2.2.3. Zákon o zdravotnické záchranné službě

Protože neodmyslitelně též s asistovanou reprodukcí souvisí i zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě, je ho též pro úplnost potřeba zmínit v rámci této diplomové práce, neboť jsou v něm zakotveny též instituty/ustanovení související s medicínským právem. Tento zákon mimo jiné upravuje podmínky poskytování zdravotnické záchranné služby, práva a povinnosti poskytovatele zdravotnické záchranné služby, povinnosti poskytovatelů akutní lůžkové péče k zajištění návaznosti jimi poskytovaných zdravotních služeb na zdravotnickou záchrannou službu, podmínky pro zajištění připravenosti poskytovatele zdravotnické záchranné služby na řešení mimořádných událostí, krizových situací a výkon veřejné správy v oblasti zdravotnické záchranné služby.⁸

---

⁶ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.18

⁷ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

⁸ Zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě

2.2.2.4. Další právní předpisy související s problematikou asistované reprodukce

Dalšími významnými právními předpisy jsou například zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, zákon č. 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství, zákon č. 48/1997, o veřejném zdravotním pojištění, zákon č. 95/2004 Sb., o způsobilosti k výkonu povolání lékaře, zákon č. 96/2004 Sb. o nelékařských zdravotnických povoláních, zákon č. 268/2014 Sb., o zdravotnických prostředcích. Z nařízení vlády je vhodné zmínit například nařízení vlády č. 307/2012 Sb., o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb. Příkladem vyhlášek je např. vyhláška č. 98/2012 Sb. o zdravotnické dokumentaci, vyhláška č. 70/2012 Sb., o preventivních prohlídkách, vyhláška č. 99/2012 Sb. o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb a vyhláška č. 102/2012 Sb. o hodnocení kvality a bezpečí lůžkové zdravotní péče.⁹ Pro přesnost uvádím, že se jedná o demonstrativní výčet, nikoli taxativní.

S ohledem na výše uvedené je tak patrné, že problematika medicínského práva, tj. i problematika asistované reprodukce, která je dílčí částí medicínského práva, je zakotvena/upravena v řadě právních předpisů a prolíná tak různé obory práva (správní právo, trestní právo, občanské právo apod.).

2.2.2.5. Právní předpisy Evropské Unie

Protože vnitrostátní právní předpisy, ani čistě mezinárodní smlouvy nejsou jedinými prameny, které kodifikují aspekty asistované reprodukce, neboť právní předpisy pro Českou republiku jako pro člena Evropské unie jsou i primární a sekundární právo Evropské unie, je nutné též zmínit v rámci této diplomové práce právní předpisy Evropské unie, které předmětný institut kodifikují též. Nebudu v rámci této práce rozebírat rozdíl mezi sekundárním a primárním právem Evropské unie, jakož i přímou a nepřímou účinnost sekundárního práva EU, neboť toto není předmětem této práce, avšak jejich aplikace v rámci práva České republiky se může nepatrně lišit.

---

⁹ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.20

Níže jsou uvedeny, nikoli všechny, důležité právní prameny, resp. právní prameny, které já považuji za důležité v rámci této diplomové práce zmínit, a které neodmyslitelně souvisí s komentovanou problematikou.

2.2.2.6. Směrnice 2011/24/EU o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči

Jelikož Evropská unie funguje jako určitý celek zajišťující práva a povinnosti mezi členskými státy (právní předpisy zakotvující rovnost občanů Evropské unie), lze očekávat, že bude zajištěna i rovnost občanů v rámci zdravotní péče, resp. rovnost práva na proplacení zdravotní péče každému pacientovi v každém členském státě bez ohledu na jeho občanství k členskému státu (např. český občan má nárok na bezplatnou lékařskou pomoc, byť to nefunguje až takto jednoduše, v každém členském státě Evropské unie). Právní předpis, který toto právo kodifikuje je Směrnice 2011/24/EU o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči.

Tato směrnice vychází ze Smlouvy o fungování Evropské unie, ze které vyplývá, že občanům Evropské unie musí být zajištěna ochrana lidského zdraví a zároveň musí být brán zřetel na nové vědecké poznatky. Na základě této směrnice má pojištěnec (každý občan Evropské unie) nárok na zdravotní péči v jakémkoliv zdravotnickém zařízení, soukromém i veřejném ve kterémkoli členském státě Evropské unie. Pojištěnec má tak nárok na proplacení zákroku od zdravotní pojišťovny, byť se nejedná o přímou platbu za zdravotní služby ze strany pojišťovny, neboť pojištěnec nejprve sám ve zdravotnickém zařízení zaplatí za lékařské služby, až poté má právo požádat zdravotní pojišťovnu o náhradu nákladů.

10

2.2.2.7. Nařízení č. 2016/679 (GDPR)

S jakoukoli lékařskou péčí nesporně souvisí i ochrana osobních údajů, neboť se jedná o velmi citlivé záležitosti pro každého člověka. V rámci Evropské unie vzniklo tedy v roce 2016 nařízení Evropského parlamentu č. 2016/679, které upravuje právě ochranu osobních údajů, byť v rámci České republiky již svým

---

¹⁰ Směrnice 2011/24/EU o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči

způsobem v rámci zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, byla taková ochrana kodifikovaná.

V nařízení č. 2016/679 (GDPR) je upravena ochrana osobních údajů na celé evropské úrovni která s poskytováním zdravotních služeb také bezprostředně souvisí. Tímto nařízením je chráněno právo občanů Evropské unie proti neoprávněnému zacházení s jejich daty a osobními údaji. Toto je patrné zejména z čl. 1 nařízení Evropského parlamentu č. 2016/679.¹¹

2.3. Trestní právo a medicína

Pokud hovoříme o vztahu trestního práva a medicíny, je třeba zmínit jednu ze základních zásad trestního práva, což je subsidiarita trestní represe neboli ultima ratio. Jde o zásadu, prostřednictvím které je kladen důraz na to, aby prostředky trestního práva byly použity až jako poslední z možností a aby byla dána přednost jiným, „mírnějším“ právním předpisům.

Toto téma se široce zabývá právní odpovědností, jejími znaky, předpoklady vzniku právní odpovědnosti a s ní související, konkrétněji upravenou, trestní odpovědností.

I v případě poskytování zdravotnických služeb se bohužel setkáváme s případy, kdy je třeba na pochybení personálu zdravotnického zařízení, ať už zdravotnického či nezdravotnického, pohlížet z pohledu trestního práva. Nejčastějším protiprávním jednáním zdravotnického personálu je jednání, které má za následek újmu na zdraví z nedbalosti.¹² Trestní zákoník rozlišuje dvě skupiny újmy na zdraví z nedbalosti, které jsou zakotveny v ust. § 147 a § 148 TrZ. V § 147 TrZ je upraveno těžké ublížení na zdraví z nedbalosti a v § 148 TrZ je upraveno ublížení na zdraví z nedbalosti.

Rozdíl mezi těmito dvěma ustanoveními spočívá v povahových znacích těchto trestných činů, tj. následku, formě zavinění atd.

---

¹¹ Nařízení č. **2016/679** (GDPR)

¹² TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.381

Dalšími trestnými činy, které mohou souviset s oblastí poskytování zdravotnických služeb, jsou i trestné činy proti životu a zdraví, tedy usmrcení z nedbalosti dle § 143 TrZ, trestné činy směřované proti těhotenství ženy dle § 159 až § 163 TrZ, trestný čin nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem dle § 167 TrZ, trestný čin neoprávněného odebrání tkání a orgánů dle § 164 TrZ, trestný čin nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány dle § 165 TrZ a trestný čin odběru tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu dle § 166 TrZ, trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 TrZ či trestný čin poškození cizích práv dle § 181 TrZ. Podrobný přehled zabývající se těmito trestnými činy bude podán v kapitole 4.

2.3.1. Právní odpovědnost

Pojem právní odpovědnosti lze chápat jako určitou povinnost nést následky za nějaké chování či opomenutí. Jde tedy o porušení určité právní povinnosti, na základě které vzniká povinnost nová, tj. povinnost sankční povahy. Právě porušení primární právní povinnosti a vznik nové sankční povinnosti bývají uváděny jako pojmové znaky právní odpovědnosti.¹³

K tomu, aby právní odpovědnost vznikla, je potřeba, aby se prvně objevily určité předpoklady, které ke vzniku právní odpovědnosti vedou. Předpokladem vzniku odpovědnosti je protiprávní jednání, škodlivý následek, příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a škodlivým následkem a zavinění.¹⁴

V případě zdravotnických pracovníků nejčastěji dochází k protiprávnímu jednání v porušení povinnosti jednat tzv. **lege artis**. O tomto naprosto klíčovém pojmu bude v práci pojednáno podrobněji v kapitole 3.5.1.¹⁵

Pojem *lege artis* je zakotven v čl. 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně. Dle čl. 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně se dá pojem „*lege artis*“ vysvětlit jako postup zdravotníků v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy. Protiprávním jednáním, kterého se zdravotnický personál může dopustit není jen v postupu *non lege artis*, ale i v jednání bez svobodného a informovaného souhlasu pacienta.¹⁶

---

¹³ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.369

¹⁴ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.375

¹⁵ *tamtéž*

¹⁶ Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Dalším příkladem protiprávního jednání je porušení povinné mlčenlivosti či povinnosti vést zdravotnickou dokumentaci.¹⁷ Bez škodlivého následku by však právní odpovědnost vzniknout nemohla. Škodlivý následek je tedy dalším předpokladem vzniku právní odpovědnosti. Ve zdravotnictví je typickým škodlivým následkem újma na zdraví. Kauzální nexus neboli příčinná souvislost mezi jednáním a následkem je vztah, který mezi jednáním a následkem nastává. Bez prokázání, že mezi jednáním a následkem příčinná souvislost neexistuje, není možné, aby byla naplněna skutková podstata trestného činu, tudíž nemohla vzniknout ani právní, natož trestní odpovědnost.

2.3.2. Trestní odpovědnost zdravotnického zařízení

V souvislosti s poskytováním zdravotní péče může být trestně odpovědná jak fyzická, tak právnická osoba. Nebylo tak tomu ale vždy, dříve mohla být za trestný čin proti životu a zdraví odpovědná pouze fyzická osoba. To se ale změnilo přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, na základě kterého přichází v úvahu trestní odpovědnost i právnické osoby.¹⁸

Jak již je výše uvedeno, jednou ze základních zásad trestního práva je subsidiarita trestní represe neboli ultima ratio. V praxi to znamená, že trestní právo má být bráno až jako nejzazší možný prostředek k uplatnění práva. Trestní odpovědnost a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, tedy musí dojít k naplnění materiální stránky trestného činu, tj. jednáním pachatele musí dojít k naplnění určité míry společenské škodlivosti¹⁹

K tomu, aby došlo k naplnění trestní odpovědnosti, je potřeba, aby jednáním pachatele došlo ke spáchání trestného činu (naplnění formální i materiální stránky).

---

¹⁷ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.str.375

¹⁸ zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁹ Viz § 12 odst. 2 Tr. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. Zn. 5 Tdo 1533/2010.

2.3.3. Základní znaky trestní odpovědnosti

Základním znakem trestní odpovědnosti zdravotnického pracovníka je jeho protiprávní jednání spočívající v porušení určité právní povinnosti. Dalším znakem vzniku trestní odpovědnosti je bezpochyby naplnění objektivní stránky trestného činu, tj. musí dojít ke vzniku následku, který je v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním zdravotnického pracovníka. Poslední podmínkou je naplnění stránky subjektivní, tj. je potřeba, aby došlo k úmyslnému zavinění, pokud není zákonem výslovně stanoveno, že postačí zavinění z nedbalosti, podrobněji rozebráno u vybraných trestných činů v kapitole 4.²⁰

2.3.4. Zásady trestního práva

Žádné právní odvětví by nemohlo správně fungovat bez zásad, na nichž je postaveno. Tyto zásady vycházejí z principu právního státu. Z myšlenek právního státu vychází základní funkce trestní represe, kterou je ochrana společnosti před kriminalitou.²¹

2.3.4.1. Zásada subsidiarity trestní represe

Zásada subsidiarity trestní represe neboli ultima ratio, vychází z požadavku, aby byly prostředky trestního práva používány uvážlivě a jako nejzazší možné řešení. Podstatou této zásady je tedy apel na to, aby byly prvně využity jiné právní prostředky a k prostředkům trestního práva se přistupovalo až jako k poslední možnosti.

2.3.4.2. Jiné zásady trestního práva

Základními zásadami trestního práva jsou nullum crimen sine lege (žádný zločin bez zákona) a nulla poena sine lege (žádný trest bez zákona neboli zásada zákonnosti). Dalšími podstatnými zásadami je subsidiarita trestní represe (ultima ratio), zásada humanismu, zásada zákazu retroaktivity, odpovědnosti za zavinění a zásada individuální odpovědnosti fyzických osob.²²

Zásada Nullum crimen, nulla poena sine lege „*žádný trestný čin, žádný trest bez zákona*“ je vyjádřena v čl. 39 Listiny. Ten stanoví, že „*jen zákon stanoví, které*

---

²⁰ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.382

²¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.s.41

²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0.s.26

jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“ V trestním zákoníku tuto zásadu obsahuje ustanovení § 12 odst. 1 TrZ, je zde jmenována jako zásada zákonnosti.

Z této zásady vyplývají další čtyři zásady. Jedná se o zákaz obyčejového práva (*nullum crimen, nulla poena sine lege scripta*), zákaz analogie v neprospěch pachatele (*nullum crimen, nulla poena sine lege stricta*), zákaz retroaktivity (*nullum crimen, nulla poena sine lege praevia*) a zákaz neurčitosti (*nullum crimen, nulla poena sine lege certa*).

Zásada zákazu obyčejového práva (*nullum crimen, nulla poena sine lege scripta*); vzhledem k tomu, že český právní řád patří ke kontinentálnímu právnímu systému, je vyloučeno, aby byl pramenem trestního práva obyčej. Trestní právo je právem zákonným, jen psaný zákon může stanovit trestnost činu a trest za jeho spáchání.

Zákaz analogie v neprospěch pachatele (*nullum crimen, nulla poena sine lege stricta*); pojem analogie znamená „*subsumpci případu pod zákonné ustanovení, které upravuje případ podobný.*“²³ Trestní zákoník obsahuje velkou řadu trestných činů, může se však stát, že není možné spáchaný čin přiřadit pod jakoukoliv skutkovou podstatu v trestním zákoníku uvedenou. V takovém případě lze případ „přiřadit“ pod skutkovou podstatu tomuto činu podobnou. Zásada *nullum crimen, nulla poena sine lege stricta* ale jasně zakotvuje zákaz analogie v neprospěch pachatele, není tedy možné subsumovat případ pod případ podobný, pokud by z toho pachateli vyplývaly značné nevýhody, jako je například udělení vyšší trestní sankce apod.

Zásada zákazu retroaktivity (*nullum crimen, nulla poena sine lege praevia*); přesněji řečeno se jedná o zákaz retroaktivity přísnějšího trestního zákona. Tato zásada je zakotvena v čl. 40 odst. 6 Listiny „*Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější*“²⁴ a zároveň je zakotvena v § 1 a § 2 TrZ.

---

²³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.s.46

²⁴ Listina základních práv a svobod

Zásada zákazu neurčitosti trestněprávních norem (nullum crimen, nulla poena sine lege certa) zakotvuje, že trestné činy musí být dostatečně určité, jasné a přesně definovány.

Jako každé protiprávní jednání, i protiprávní jednání zdravotnického pracovníka, se musí podrobit testu proporcionality, jehož součástí je nejenom zásada ultima ratio, nýbrž i ostatní výše zmíněné zásady trestního práva, neboť i tyto zásady určují, zdali se může jednat o protiprávní jednání svoji závažností na úrovni trestního práva/trestného činu, či se jedná o jinou odpovědnost pachatele, nežli trestní, např. v oblasti správních deliktů.

3. Asistovaná reprodukce

Právní úprava asistované reprodukce může vzbuzovat řadu otázek a jednou z nich může být právě ta, zdali má být asistovaná reprodukce vůbec právně upravena, když přirozená reprodukce nijak právně upravena není. Na tuto otázku odpovídá především ust. § 2 odst. 3 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, který asistovanou službu za zdravotní službu považuje, z čehož vyplývá i potřebná právní regulace.²⁵

3.1. Historie

Asistovaná reprodukce je v dnešní době často skloňovaným pojmem, byť to nemusí být na první pohled zřejmé, neboť ovlivňuje dnes a denně naše životy více, nežli si dokážeme připustit. Dříve ale než se podíváme na to, co vlastně asistovaná reprodukce je a jak je právně upravena, neboť tento pojem, resp. tento institut je stěžejním bodem této diplomové práce, je třeba zabrousit do její historie, především do historie právní úpravy asistované reprodukce.

Historie asistované reprodukce nesahá daleko, neboť se jedná o výtobytek moderní medicínské technologie, přestože počátky asistované reprodukce sahají do minulého století.

Prvním dítětem „ze zkumavky“ byla Louise Brownová, která se narodila v roce 1978 ve Spojeném království. V Československu se první dítě touto metodou narodilo v Brně jen o pár let později, v roce 1982. V prvních letech právní úprava asistované reprodukce v podstatě neexistovala, až časem se teprve objevila potřeba tuto oblast právně regulovat, zřejmě se stoupajícími počty dětí narozených touto metodou. Ačkoliv leckteré státy nemají systémovou právní úpravu, je tato problematika upravena alespoň pomocí směrnic. Státy, jako je například Finsko, Portugalsko, Kypr, Malta nebo Rumunsko nemají právní úpravu žádnou.²⁶

V České republice se poprvé setkáváme s právní úpravou asistované reprodukce v Opatření Ministerstva zdravotnictví ČR č.j. OP-066.8.-18.11.1982. Dalšími předpisy, kde byla asistovaná reprodukce upravena bylo například Nařízení hlavního odborníka pro gynekologii a porodnictví z roku 1988.

---

²⁵ Systém ASPI – LIT281097CZ – Multizáměna embryí v právní úpravě asistované reprodukce v ČR a USA

²⁶ OSTRÓ, Alexander, Ladislav PILKA a František LEŠNÍK. *Reprodukční medicína - současnost a perspektivy*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2009. ISBN 978-80-7182-278-3.s.27,30 a 31

Co se týče zákonné úpravy, té se Česká republika dočkala se zákonem č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.²⁷ Dalším byl zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů. V roce 2008 byl přijat zákon č. 296/2008 Sb., o lidských tkáních a buňkách.

S pokrokem medicíny je třeba též myslet na právní úpravu, neboť veškerý technologický pokrok musí být regulovaný, tudíž musí být příhodně reflektovaný v právních předpisech, protože jak už bylo řečeno v úvodu, právo a medicína spolu souvisejí více, než je pro běžného člověka na první pohled zřejmé. Otázkou však zůstává, zda je otázka asistované reprodukce upravena dostatečně a zdali je vůbec právně upravena každá situace, která může při provedení asistované reprodukce nastat nebo zdali nemožnost právní regulace zabraňuje případným institutům souvisejících s asistovanou reprodukcí v jejich existenci, příkladem v této souvislosti může být např. náhradní mateřství. Ačkoliv právní úpravě jiných států je pojem náhradního mateřství znám (jedná se například o USA), v České republice je stále tento institut (náhradní mateřství) neregulovaný, resp. právní úprava v ust. § 775 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku²⁸ předpokládá, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila (tato úprava tak náhradní mateřství vylučuje). V tomto případě se přikláním k závěru, že náhradní mateřství obsahuje příliš mnoho právních problémů, které mohou při takovém vztahu nastat.

3.2. Pojem

Schopnost reprodukce patří mezi základní projevy života a právo na reprodukci člověka bylo zařazeno mezi základní lidská práva.²⁹

Asistovaná reprodukce je obor medicíny, který *„pracuje mimo tělo člověka se spermii, vajíčky a embryi, a to s cílem otěhotnění ženy. Naprostá většina postupů asistované reprodukce je určena k léčbě neplodnosti.“*³⁰

---

²⁷ OSTRÓ, Alexander, Ladislav PILKA a František LEŠNÍK. *Reprodukční medicína - současnost a perspektivy*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2009. ISBN 978-80-7182-278-3.s.29

²⁸ Ust. § X zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku zní: „Matkou dítěte je žena, která je porodila.“

²⁹ OTOVÁ, Berta, Romana MIHALOVÁ a Klára BOBKOVÁ. *Základy biologie a genetiky člověka*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4565-0.s.187

³⁰ ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Maxdorf, c2014. Farmakoterapie pro praxi. ISBN 978-80-7345-396-1.s.12,13

Jedná se o speciální metodu zahrnující řadu zdravotnických postupů, díky níž mohou páry, které mají problém s přirozeným početím, otěhotnět. V zásadě jde o manipulaci se zárodečnými buňkami nebo embryi.

Během asistované reprodukce dochází k jedné nebo více ze čtyř činností. Jejich výčet nalezneme v § 3 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. Jsou jimi odběr ze zárodečných buněk, manipulace se zárodečnými buňkami, vznik lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, manipulace s lidskými embryi a uchovávání lidských embryí. Veškeré tyto zmíněné činnosti jsou podstupovány za účelem otěhotnění ženy.

V současné době existují dva hlavní způsoby, byť existují i jiné způsoby, kterými je umělé oplodnění provedeno. Prvním způsobem je metoda intrauterinní inseminace (IUI), která je jednou ze základních a nejméně invazivních metod umělého oplodnění. Tato metoda spočívá v zavedení zkoncentrovaných spermií do dutiny děložní speciálním katetrem. Podle zdroje spermií rozlišujeme umělou inseminaci na AIH – umělou inseminaci od manžela nebo AID – umělou inseminaci od dárce.³¹

Druhým způsobem asistované reprodukce je metoda in vitro fertilizace (IVF), která se také jinak nazývá „mimotělní oplodnění“. Tato metoda spočívá v odebrání zralých vajíček z ženského těla, ke kterým jsou v laboratorních podmínkách vloženy spermie též odebrané mužského těla, které tak mohou k vajíčku proniknout přirozenou cestou. Oplodněná vajíčka jsou následně vložena zpět do ženské dělohy. IVF je nejdůležitější metodou asistované reprodukce a její klasickou indikací je neprůchodnost vejcovodů.³²

Tyto dvě metody nejsou jedinými metodami, které medicína zná. Dalšími možnostmi pro neplodné páry jsou například možnosti ICSI (intracytoplasmic sperm injection). Tato metoda spočívá v tom, že spermie je přímo vpravena do vajíčka injekčně. Tato metoda se používá především v případě léčby mužské neplodnosti, kdy diagnózou bývá výrazně až extrémně nízký počet spermií. Dalšími možnostmi jsou například kryokonzervace gamet a embryí, díky které je možné tyto buňky dlouhodobě skladovat. Tyto buňky jsou zmrazeny na velmi nízké

---

³¹ ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Maxdorf, c2014. Farmakoterapie pro praxi. ISBN 978-80-7345-396-1.s.13

³² ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Maxdorf, c2014. Farmakoterapie pro praxi. ISBN 978-80-7345-396-1.s.14

teploty, tj. na teplotou -196 °C. S ohledem na tak nízké teploty a specifikum tohoto procesu je možné spermie či embrya skladovat po neomezeně dlouhou dobu. Značnou nevýhodou může být skutečnost, že při rozmrazovacím procesu hrozí vysoké riziko poškození spermií či embryí, byť v dnešní době s ohledem na významný pokrok technologií je již možné těmto problémům relativně snadno předejít.³³

Další metodou je existence programu darování gamet, embryí, oocytů, neboť se dá souhrnně říci, že za těmito metodami stojí možnost oddělení zárodečných buněk od těla člověka nebo poskytnutí vlastního oocyty či embrya jiné osobě.³⁴

Službu asistované reprodukce lze tedy poskytnout neplodnému páru, který tvoří žena a muž. Neplodnost samotná je diagnóza páru jako takového, jedná se tedy o diagnózu konkrétního muže a konkrétní ženy. Za neplodný je považován ten pár, který se o dítě neúspěšně snaží přirozenou metodou déle jak rok. Vzhledem ke skutečnosti, že s věkem ženy klesá její schopnost otěhotnět, je třeba tuto situaci řešit co nejdříve. U žen starších 35 let se většinou zahajuje léčba okamžitě.³⁵

Pokud mezi ženou a mužem existuje příbuzenský vztah, je provedení zákroku vyloučeno, stejně tak je de iure vyloučeno provedení zákroku ženě bez partnera. Pro provedení jedné z metod asistované reprodukce je třeba písemná žádost obou z partnerů, jelikož tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně. Pro ženu je stanoven věkový limit 49 let, pro muže věkový limit stanoven není.

Další specifickou metodou, kterou český právní řád neupravuje, je surogátní neboli náhradní mateřství. Specifičnost této metody spočívá v tom, že neplodnému páru dítě odnáší a porodí jiná žena. Surogátnímu mateřství se budu v této práci věnovat ve vlastní podkapitole.

3.3. Právní úprava asistované reprodukce v České republice

Původně byla asistovaná reprodukce upravena zákonem č. 20/1996 Sb. o péči o zdraví lidu, který platil až do roku 2011, kdy byl nahrazen zákonem č.

---

³³ Tamtéž

³⁴ ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Maxdorf, c2014. Farmakoterapie pro praxi. ISBN 978-80-7345-396-1.s.15

³⁵ ŘEŽÁBEK, Karel. *Asistovaná reprodukce*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Maxdorf, c2014. Farmakoterapie pro praxi. ISBN 978-80-7345-396-1.s.16

373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách. V zákoně č. 20/1996 Sb., o péči o zdraví lidu byla asistovaná reprodukce upravena v ust. § 27.

Asistovaná reprodukce je upravena v zákoně č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách. Dle § 3 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách se „*asistovanou reprodukcí rozumí metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy.*“³⁶

Tento zákon upravuje „poskytování specifických zdravotních služeb a s tím spojený výkon státní správy, práva a povinnosti pacientů a poskytovatelů zdravotních služeb a práva a povinnosti dalších právnických a fyzických osob v souvislosti s poskytováním specifických zdravotních služeb a zapracovává příslušné předpisy Evropské unie, stanoví obecné zásady radiační ochrany osob v souvislosti s lékařským ozářením, režim provádění radiologických postupů a činností zahrnujících lékařské ozáření a míru odpovědnosti poskytovatelů a zdravotnických pracovníků v souvislosti s těmito postupy a činnostmi a stanoví opatření pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.“³⁷

Asistovanou reprodukcí je možné u ženy provést, pokud není zdravotně způsobilá k tomu, aby přirozeně otěhotněla či aby donosila životaschopný plod. Tato možnost musí být málo pravděpodobná či zcela vyloučená, k asistované reprodukci tedy může dojít v rámci léčby neplodnosti páru.³⁸

Asistovaná reprodukce je upravena také občanským zákoníkem, který se zabývá otázkami určování otcovství. „Narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.“³⁹

3.4. Úmluva o lidských právech a biomedicině

Úmluva o lidských právech a biomedicině byla přijata členskými státy Rady Evropy dne 4.4.1997 ve španělském Oviedu.⁴⁰ Českou republikou byla tato

³⁶ Ust. § 3 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

³⁷ Ust. § 1 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

³⁸ Ust. § 3 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

³⁹ Ust. § 778 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁴⁰ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.13

mezinárodní smlouva ratifikována v roce 2001 podle čl.10 Ústavy, z čehož vyplývá, že má před českými zákony a podzákonnými předpisy aplikační přednost. Pokud bude v této mezinárodní smlouvě obsažena odlišná úprava od té české, použije se úprava mezinárodní.

Úmluva o lidských právech a biomedicíně je tedy základním předpisem medicínského práva v českém právu. Jejím obsahem je převážně právní úprava zákroků, které souvisí s léčbou či výzkumem, hlavním předmětem je ochrana lidských práv v medicíně a aplikované biologii. Je rozdělena do dvou hlavních částí. První část se zabývá stanovením obecně platných základních pravidel, druhá, speciální část, se věnuje vědeckému výzkumu a nových, eticky citlivých medicínských metod. Na tuto druhou část tematicky navazují i postupně schvalované protokoly k Úmluvě, které se týkají oblastí, jako je klonování nebo transplantační medicína.⁴¹

Úmluvu o lidských právech a biomedicíně můžeme také dělit na část, která přiznává občanům přímo vykonatelná práva a články, které ukládají státu povinnost usilovat o dosažení určitých cílů.⁴²

Pokud bychom se měli zaměřit na samotná významná ustanovení, je určitě třeba zmínit čl. 2 o nadřazenosti lidské bytosti Úmluvy o lidských právech a medicíně, který stanoví, že „zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy.“ Dalším významným článkem Úmluvy o lidských právech a biomedicíně je čl. 5 o informovaném souhlasu, který stanoví, že „jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas.“⁴³

K Úmluvě o lidských právech a biomedicíně náleží také dodatkové protokoly, které byly uzavřeny na základě čl. 31 Úmluvy. Dodatkové protokoly slouží k rozvíjení dalších konkrétních oblastí. Do dnešního dne byly přijaty čtyři dodatkové protokoly, dodatkový protokol o zákazu klonování lidských bytostí (smlouva č. 168), dodatkový protokol o transplantaci orgánů a tkání lidského původu (smlouva č. 186), dodatkový protokol o biomedicínském výzkumu

---

⁴¹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, c2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-86199-75-4.s.32

⁴² Tamtéž

⁴³ MITLÖHNER, Miroslav a Olga SOVOVÁ. *Právní problematika umělé lidské reprodukce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-565-3.s.12

(smlouva č. 195), dodatkový protokol o genetickém testování pro zdravotnické účely (smlouva č. 203).

3.5. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

V této práci bych ráda okrajově zmínila i několik významných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.

3.5.1. Evans proti Spojenému království ze dne 10.4.2007

V tomto rozhodnutí se jednalo o situaci, kdy stěžovatelka onemocněla ovariálním karcinomem a právě z toho důvodu si se svým partnerem nechala vytvořit embrya, která byla kryokonzervována, po tomto zákroku byly stěžovatelce odebrány vaječníky. Postupem času se však vztah stěžovatelky a jejího partnera rozpadl, načež partner stěžovatelky odvolal souhlas s umělým oplodněním. Stěžovatelka se pochopitelně bránila, jelikož odvoláním tohoto souhlasu přišla o veškeré šance mít děti. Velký senát v tomto případě rozhodl, že nenašel žádné pochybení a dospěl k závěru, že k porušení Evropské úmluvy nedošlo.⁴⁴

3.5.2. Dickson proti Spojenému království ze dne 4.12.2007

V tomto případě bylo Evropským soudem shledáno, že došlo k porušení práva na rodinný život tím, že stěžovateli byl odepřen přístup k umělému oplodnění. Jednalo se o odsouzeného vraha, který měl být propuštěn nejdříve za 15 let a chtěl počít s manželkou dítě a jedinou možnou cestou bylo umělé oplodnění.⁴⁵

3.6. Základní medicínská terminologie

V této práci by nebylo možné pokračovat bez vymezení základních medicínských pojmů, které s tématem bezprostředně souvisejí. Pojmů by bylo samozřejmě třeba vysvětlit daleko více, pro účely této práce jsem však vybrala ty, dle mého názoru, nejdůležitější.

3.6.1. Lex artis

Náležitá odborná péče. Tak by se dal volně přeložit termín „lex artis“ neboli „lege artis“. V souvislosti s výkonem lékařského povolání je samozřejmě třeba postupovat v souladu s určitými standardy, které jsou pro výkon lékařského

---

⁴⁴ CASE OF EVANS v. UNITED KINGDOM, Rozsudek ESLP ze dne 10.4.2007

⁴⁵ CASE OF DICKSON v. UNITED KINGDOM, Rozsudek ESLP ze dne 4.12.2007

povolání více než důležité. V praxi to tedy znamená, že lékař je povinen postupovat „lege artis“. Těšinová rozděluje postup lege artis na širší a užší. Širší pojetí obsahuje správnost postupu lékaře jako celku, užší pojetí představuje pouze dodržení profesních standardů.⁴⁶

V čl. 39 Úmluvy o lidských právech a biomedicině je postup lege artis vymezen jako „*jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, nutno provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy.*“

V České republice právní řád jistou definici pojmu lege artis také zakotvuje v § 4 odst. 5 ZdravSl, který stanoví, že „*náležitou odbornou úrovní se rozumí poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů, při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti.*“

Medicína je rychle se rozvíjícím oborem, co platilo včera, nemusí platit dnes, a proto lékaři musí na měnící se postupy rychle reagovat. Není proto jednoduché rozlišit, který postup je v souladu s doporučenými standardy a který již nikoliv. Dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10.12.2008, sp.zn. 8Tdo 1421/2008 se za postup non lege artis považují *postupy zastaralé, nedostatečně účinné, neověřené, nebo dokonce nebezpečné.*⁴⁷ V souladu s postupy lékařské vědy je tedy jakýkoliv postup, který je lékařem zvolen s ohledem na pacienta, na jeho individualitu a jeho informovaný souhlas. Právě s ohledem na individualitu může lékař zvolit i jiný, odlišný medicínský postup, ten však musí dle § 47 odst. 3 písm. a) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách podrobně odůvodnit ve zdravotnické dokumentaci.⁴⁸

Soud se při těchto otázkách bude tedy řídit znaleckým posudkem, vždy musí dát ale na názor odborné veřejnosti.⁴⁹ Co se týče posouzení postupu lege artis je třeba, aby správný postup hodnotil odborník z oblasti medicíny, což je typicky lékař. Z právního hlediska, a tedy z hlediska vzniku právní odpovědnosti postupy

---

⁴⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, c2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-86199-75-4.s.39

⁴⁷ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, c2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-86199-75-4.s.45

⁴⁸ MACH, Jan. *Medicínské právo - co a jak: praktické rady pro lékaře a zdravotníky*. Praha: Galén, [2015]. Theatrum medico-iuridicum. ISBN 978-80-7492-218-3.s.14

⁴⁹ *Viz Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 10.12.2008, sp. Zn. 8 Tdo 1421/2008: Vlastní rozhodnutí o tom, zda nějaký výkon byl, nebo nebyl proveden lege artis, provádí obvykle soud na podkladě znaleckých posudků nebo ústavních posudků, který zhodnotí adekvátnost provedeného postupu.*

hodnotí soud, kdy je povinen dbát názoru odborné veřejnosti. V § 127 odst. 1 OSŘ je výslovně stanoveno, že „závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je potřeba odborných znalostí, vyžádá si soud odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanoví soud znalce.“⁵⁰ V trestním řádu je tato problematika upravena obdobně, § 105 odst. 1 stanoví, že „je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.“

Odchýlení od doporučených postupů neznamená automaticky postup non lege artis.⁵¹ K problematice pojmu non lege artis se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 22.3.2005, spisová značka 7 Tdo 219/2005. Nejvyšší soud v něm zaujal stanovisko, že pouhá chyba v diagnóze sama o sobě ještě neznamená postup non lege artis,⁵² pokud se lékař držel uznávaných medicínských postupů a zásad, avšak pokud diagnostická chyba tkví v tom, že lékař nevyužije moderní dostupné diagnostické metody, byť mohl, zpravidla se o postup non lege artis jedná, tedy při naplnění skutkové podstaty trestného činu uvedeného ve zvláštní části TrZ vzniká lékaři trestné odpovědnost.⁵³

Zda-li se jednalo o postup non lege artis, je potřeba též posuzovat ex ante, tzn. na základě poznatků, které měl lékař k dispozici v době svého počínání. Jinými slovy, v případě, že metoda v době, kdy doktor udělal své rozhodnutí byla neznámá, byť dnes je zcela běžná, nelze tvrdit, že lékař postupoval non lege artis, byť v případě postupu v současnosti by se o postup non lege artis jednalo.⁵⁴

K tomuto obdobně i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2009, sp. zn. 8 Tdo 1048/2009, tedy že trestněprávní odpovědnost lékaře lze vyvodit pouze v příčinné souvislosti s jednáním lékaře a vzniklým následkem, tzn. lékař je povinný vykonávat zdravotní péči v souladu se současnými dostupnými poznatky

---

⁵⁰ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.46

⁵¹ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.43

⁵² MACH, Jan. *Lékař a právo: praktická příručka pro lékaře a zdravotníky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3683-9.s.14

⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22.3.2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005, dostupné v systému ASPI.

⁵⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2015, sp. zn. 6 Tdo 1286/2014, dostupné v systému ASPI

lékařské vědy (lege artis). V případě, že je způsobena újma pacientovi, vzniká trestněprávní odpovědnost lékaři pouze v případě, že bezdůvodně nevyužil dostupné lékařské metody (postupoval non lege artis), které existovaly v době jeho jednání a újma způsobená pacientovi je v příčinné souvislosti s tímto jednáním.⁵⁵

3.6.2. Embryo

Vývoj lidského organismu je vysoce komplexní proces, na kterém se podílejí jak genetické faktory, tak vlivy vnějšího prostředí. Embryo je z medicínského hlediska *biologická entita, která v sobě obsahuje lidský jaderný genom nebo pozměněný lidský jaderný genom a je schopna se vyvinout minimálně do stadia, kdy se objevuje primitivní proužek*.⁵⁶

Prenatální období lze rozdělit na tři hlavní stadia – preembryonální stádium, což je období do šestého dne po oplození. Z oplodněného vajíčka vznikne mitotickým dělením do tří dnů shluk 12-16 nediferencovaných buněk. Dalším buněčným dělením a diferenciací se vytvoří vnitřní embryoblast, ze kterého vzniká embryo, a vnější trofoblast, ze kterého vzniká placenta. Embryonální období trvá od 1. týdne po oplození do konce 8. týdne, tvoří se základy pro tvorbu tkání a orgánů. Od 8. týdne těhotenství začíná fetální stádium, které je charakterizováno rychlým růstem a zráním plodu. Toto stádium končí porodem.⁵⁷

Pro účely asistované reprodukce dle § 2 písm. d) zákona č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů se „*embryem rozumí totipotentní buňka nebo seskupení takových buněk, které jsou schopny se vyvinout v lidské individuum*.“. Totipotentní kmenová buňka je buňka, ze které může vzniknout kompletní nový organismus. Může z ní rovněž vzniknout placenta, která sice není součástí nového organismu, ale je nezbytnou podmínkou pro přežití v těle matky.⁵⁸

---

⁵⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2009, sp. zn. 8 Tdo 1048/2009, dostupné v systému ASPI

⁵⁶ VÁCHA, Marek Orko, Radana KÖNIGOVÁ a Miloš MAUER. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-780-0.s.192

⁵⁷ OTOVÁ, Berta, Romana MIHALOVÁ a Klára BOBKOVÁ. *Základy biologie a genetiky člověka*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4565-0.s.188

⁵⁸ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-977-0.s.6

3.6.2.1. Právní postavení embrya, ochrana nenarozeného lidského života – v těle ženy

Určitá ochrana lidského života je zakotvena v čl. 6 odst. 1 LZPS, který stanoví, že *„každý má právo na život, lidský život je hoden ochrany již před narozením.“* Přesto je právní ochrana nenarozeného lidského života velmi diskutovaným tématem. V listině základních práv a svobod sice ochrana lidského života již před narozením zakotvena je, nicméně otázkou zůstává, kde se nachází pomyslná hranice toho, kdy lidský život vlastně začíná a kdy je hoden právní ochrany jako takové. Tato myšlenka je hlavně etickým problémem, kdy se názory na toto téma různí. Na jedné straně totiž vnímáme témata jako jsou pokusy na embryonálních buňkách a právní zakotvení umělého přerušení těhotenství ženy na straně jedné a zakotvení ochrany lidského života v LZPS a v trestním zákoníku definováním trestných činů proti těhotenství ženy na straně druhé. Toto téma úzce souvisí s pokrokem medicíny. Ještě před několika lety by bylo pro medicínu nepředstavitelné zachránit nenarozené dítě o váze pouhých 500 g, dnes to zase tak neobvyklé není. V České republice je v současné době stanovena hranice na 24. týdnů těhotenství, pod kterou lékaři nenarozené dítě v případě zdravotních problémů nezachraňují. Právě 24. týden těhotenství je také pomyslným mezníkem, do kdy je možné provést umělé přerušení těhotenství za splnění zákonných podmínek. Prolínají se zde tedy dvě pomyslné hranice, záchrana lidského plodu a zároveň možnost ukončení jeho života.

3.6.2.2. Právní povaha linie kmenových buněk a embrya mimo tělo ženy

V předchozí podkapitole jsme si vysvětlili problematiku právního postavení embrya, které se nachází v těle ženy. Jelikož se ale tato diplomová práce zabývá asistovanou reprodukcí, mnohem zajímavější bude pro nás téma právní povaha embrya nacházejícího se mimo tělo ženy. Česká právní úprava zakotvuje nakládání s nadbytečnými embryi v rámci asistované reprodukce a výzkum na ESC. Ustanovení § 9 odst. 1 a 2 ZdravSl stanovují otázku nakládání s nadbytečnými embryi v centrech asistované reprodukce. Odst. 1 stanoví, že *„pokud při umělém oplodnění příjemkyně nebyla použita všechna lidská embrya vytvořená ve prospěch neplodného páru, lze je uchovat a použít pro další umělé oplodnění této příjemkyně. To neplatí, jestliže neplodný pár písemně prohlásí, že tato embrya nehodlá použít pro své další umělé oplodnění a zároveň udělí souhlas s jejich použitím pro jiný*

anonymní neplodný pár, nebo udělí souhlas s použitím nadbytečných embryí k výzkumu podle zákona o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách nebo s jejich likvidací. Prohlášení může neplodný pár kdykoliv odvolat; to neplatí, pokud byla lidská embrya použita u jiného neplodného páru nebo v souladu s prohlášením zlikvidována. Lidské embryo vzniklé na základě vajíčka příjemkyně nebo spermie muže z neplodného páru lze použít pro umělé oplodnění jiné příjemkyně, pokud byla posouzena zdravotní způsobilost neplodného páru v rozsahu stanoveném pro anonymní dárce.⁵⁹ V případě, že se nepodařilo embrya pro umělé oplodnění použít, užije se odst. 2, který stanoví, že „pokud lidská embrya nebyla použita nebo neplodný pár neučinil písemné prohlášení o jejich likvidaci podle odstavce 1, může poskytovatel po 10 letech uchování těchto embryí opakovaně prokazatelně písemně vyzvat neplodný pár o vyjádření k dalšímu uchování těchto embryí, včetně udělení souhlasu s jejich zlikvidováním. Pokud neplodný pár nereaguje na opakovanou prokazatelně zaslou písemnou výzvu poskytovatele, lze i bez vyjádření neplodného páru lidská embrya zlikvidovat.“⁶⁰

3.6.3. Kmenová buňka

Problematika kmenových buněk je velice obsáhlá, zjednodušeně se ale dá říci, že se jedná o buňky nacházející se ve stavu před diferenciací (dělením).⁶¹ Buněčným dělením se rozumí „proces, kterým z jedné buňky mateřské vznikají dvě nebo více buněk dceřiných v závislosti na typu dělení a buňce.“⁶²

3.6.3.1. Linie kmenových buněk

Kmenové buňky existují v populacích. Liniemi kmenových buněk se nazývají populace kmenových buněk, které splňují parametry významné pro použití pro výzkum.⁶³

3.6.3.2. Lidská embryonální kmenová buňka

Embryonální kmenové buňky je možné získat z normálně se vyvíjejícího se lidského embrya 4. až 5. den po oplození, v tomto období se embryo nachází ve stadiu blastocysty. Jednou z největších výhod embryonálních kmenových buněk je

---

⁵⁹ Ust. §9 odst. 1 zákon č. 373/2011 Sb.

⁶⁰ Ust. §9 odst. 2 zákon č. 373/2011 Sb.

⁶¹ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-977-0.s.5

⁶² PROCHÁZKA, Martin, Radek VODIČKA a Radek VRTĚL. *Základy lékařské genetiky pro studenty všeobecného lékařství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5368-2.s.16

⁶³ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-977-0.s.5

jejich plasticita. To znamená, že embryonální kmenové buňky jsou pluripotentní, lze je tedy přeměnit v jakoukoliv tkáň lidského těla. Pluripotentní kmenové buňky jsou schopny dát vzniknout buňkám jakéhokoliv buněčného typu organismu, nejsou ale schopny dát vzniku novému organismu.⁶⁴ Nevýhodou naopak je fakt, že vzhledem k tomu, že při terapeutickém využití embryonální kmenové buňky pocházejí z jiného člověka než z příjemce, což vede často k odmítnutí příjemcovým imunitním systémem a ke vzniku nádorového bujení.⁶⁵

Zdrojem embryonálních kmenových buněk jsou embrya připravená oplozením *in vitro* či reprodukčním klonováním.⁶⁶ Právě embryonální kmenové buňky a jejich vědecké využití vzbuzují řadu otázek z hlediska právního, jelikož při výzkumu dochází ke zničení lidského embrya, což je problematika k zamyšlení jak z právního tak z etického hlediska. Embryonální kmenové buňky je tedy možné získat z nadbytečných embryí zbylých po úspěšné asistované reprodukci, z embryí vytvořených metodou IVF pouze za účelem zisku kmenových buněk či z embryí vzniklých metodou SCNT, což je metoda terapeutického klonování.⁶⁷

Pro účely asistované reprodukce dle § 2 písm. b) zákona č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů se lidskou embryonální kmenovou buňkou rozumí všechny pluripotentní kmenové buňky pocházející z lidských preimplantačních embryí vytvořených mimotělně.

3.6.4. Náhradní (surogátní) mateřství

Náhradní mateřství je institut, který v České republice právně upraven není. Není tedy zákonem ani zakázán, ani dovolen. Z praxe ostatních států známe tento pojem jako vztah neplodného páru a jiné ženy, která neplodnému páru odnese a porodí dítě. Je to tedy další možnost asistované reprodukce, která spočívá ve vložení genetického materiálu do dělohy náhradní matky.⁶⁸ Problematika náhradního mateřství je velmi složitá. Jako surogátní matka je označována žena,

---

⁶⁴ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-977-0.s.6

⁶⁵ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-977-0.s.9

⁶⁶ SADLER, T. W. *Langmanova lékařská embryologie*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2640-3.s.48

⁶⁷ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-977-0.s.9

⁶⁸ MITLÖHNER, Miroslav a Olga SOVOVÁ. *Právní problematika umělé lidské reprodukce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-565-3.s.23

kteřá odnolí plod a porodí dítě pro další osoby, a kteřá souhlasila s tím, že toto dítě dá pro tyto osoby k adopci.⁶⁹

3.6.4.1. Trestné činy související s náhradním mateřstvím

Jak už bylo řečeno, náhradní mateřství v České republice nijak upraveno není, bylo by tedy na místě zmínit, že jde o jednání *praeter legem*, čili jde o jednání zákonem nezakázané, popř. neupravené. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že pokud se držíme zásady zakotvené v LZPS „co není zákonem zakázáno, je dovoleno“, nemělo by být téma náhradního mateřství a jeho právní aspekty nijak komplikované a problematické, natož abychom uvažovali o jeho trestněprávních aspektech. Pokud se ale zamyslíme nad samotnou podstatou, vznik, průběh a následky náhradního mateřství, zjistíme, že je tato oblast daleko problematičtější, než se zdá. V této podkapitole se věnujeme trestným činům souvisejícím s náhradním mateřstvím. Nejprve se však zamysleme nad tím, jak náhradní mateřství vůbec probíhá a co mu předchází. Za prvé zde máme nějaký neplodný pár, který se již delší dobu snaží přirozenou cestou počít dítě. Bohužel zatím neúspěšně. Na druhé straně zde máme ženu, zdravou a schopnou otěhotnět a donosit zdravé a životaschopné dítě. Tyto dva subjekty mezi sebou uzavřou smlouvu, na základě které zdravá žena neplodnému páru odnolí a porodí dítě. Důvody, které k tomu má mohou být různé, ačkoliv se jistě shodneme, že odnolit a porodit dítě není procházka růžovou zahradou, je jistě více než pochopitelné, že takový čin nemůže zůstat bez odměny. Zde je ale spatřována zřítelnice oka trestního práva v okamžiku, kdy je za těhotenství a porod sjednána finanční odměna. V tomto případě se předáním dítě naplní skutková podstata trestného činu **svěření dítě do moci jiného** dle § 169 trestního zákoníku. Tento trestný čin nalezneme v Hlavě II., jedná se o trestný čin proti svobodě, objektivní stránkou tohoto trestného činu bude tedy svoboda člověka. § 169 odst. 1 stanoví, že „*kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.*“

---

⁶⁹ OSTRÓ, Alexander, Ladislav PILKA a František LEŠNÍK. *Reprodukční medicína - současnost a perspektivy*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2009. ISBN 978-80-7182-278-3.s.161

4. Vybrané trestné činy související s asistovanou reprodukcí

S ohledem na vybrané téma této diplomové práce si troufám říci, že právě tato kapitola je kapitolou stěžejní, což je patrné ze samotného názvu diplomové práce. Diplomová práce se tedy zabývá právě právními aspekty asistované reprodukce z pohledu trestního práva. V této kapitole se tedy setkáme s pojednáním o vybraných trestných činech souvisejících s asistovanou reprodukcí.

Judikatura týkající se této problematiky není úplně bohatá, byť pro některé trestné činy, které jsou uvedeny v této kapitole, může být velice rozsáhlá (např. u trestného činu ublížení na zdraví), avšak s ohledem na specifické skutkové okolnosti jednání související s asistovanou reprodukcí není např. u trestného činu ublížení na zdraví judikováno mnoho. Vzhledem k těmto skutečnostem v této kapitole předestřu především více trestných činů, které s asistovanou reprodukcí dle mého názoru souvisí, neboť tyto trestné činy nepochybně souvisí s výkonem zdravotnického povolání, a tedy i s trestní odpovědností poskytovatele zdravotnického zařízení. Trestné činy, jichž se zdravotničtí pracovníci ve své praxi dopouštějí, bývají většinou nedbalostní. To znamená, že zdravotničtí pracovníci nemají v úmyslu svým jednáním způsobit smrt či těžkou újmu na zdraví jinému člověku. Stejně tak ale není vyloučeno, že i v souvislosti s poskytováním zdravotnických služeb může dojít k naplnění skutkových podstat trestných činů jako je vražda, zabití a dalších úmyslných trestných činů.

Nejzávažnějšími typy společensky škodlivých jednání vztahujících se k asistované reprodukci jsou nesporně trestné činy proti životu a zdraví, neboť právem zakotvená ochrana života je jedno z nejvíce důležitých práv. S asistovanou reprodukcí tedy bezpochyby souvisí trestné činy jako usmrcení z nedbalosti dle § 143 TrZ, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 147 TrZ a ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 148 TrZ. Trestné činy související s asistovanou reprodukcí, které si dle mého názoru zaslouží významnou pozornost, neboť asistovaná reprodukce souvisí neoddělitelně s těhotenstvím ženy, jsou trestné činy směřované proti těhotenství ženy dle § 159 až § 163 TrZ. Dále nejvíce zásadní trestný čin související s asistovanou reprodukcí, neboť je v něm zachycena samotná podstata asistované reprodukce, je trestný čin nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem dle § 167 TrZ. Obdobně předchozí věta platí pro trestný čin neoprávněného odebrání tkání a orgánů dle § 164 TrZ, trestný čin nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány dle § 165 TrZ a trestný čin odběru tkáně, orgánu a

provedení transplantace za úplaty dle § 166 TrZ. Dalšími trestnými činy, které si zaslouží být zmíněny v této práci, avšak se jimi v této práci zabývám pouze okrajově, jsou například trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 TrZ či trestný čin poškození cizích práv dle § 181 TrZ, neboť i tyto činy souvisejí s asistovanou reprodukcí, která je zdravotním zákrokem. Se zdravotnickými zákroky tyto trestné činy též souvisejí, byť jejich užití nespadá pouze pod lékařskou problematiku.

Trestných činů, které s asistovanou reprodukcí souvisejí je celá řada a zabývat se každým z nich podrobně by daleko přesáhlo rámec této práce. Proto se v této kapitole detailněji budu zabývat především trestným činem nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem dle § 167 TrZ, který dle mého názoru s asistovanou reprodukcí souvisí nejvíce, neboť samotná podstata tohoto trestného činu je založena na nakládání s lidským embryem a genomem; jedná se tedy o samotnou podstatu asistované reprodukce.

4.1. Nedovolené nakládání s lidským embryem a lidským genomem

4.1.1. Skutková podstata

V první řadě z vybraných trestných činů budu pojednávat o trestném činu dle ust. § 167 TrZ, neboť jak jsem již výše avizovala, jedná se o trestný čin, který dle mého názoru nejvíce souvisí s institutem asistované reprodukce. Skutková podstata tohoto trestného činu je upravena v § 167 TrZ.⁷⁰ Tento trestný čin je reakcí (opisem)

---

⁷⁰ Ust. § 167 zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů zní:

„(1) *Kdo v rozporu s jiným právním předpisem*

a) použije pro výzkum lidské embryo nebo větší množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií,

b) doveze nebo vyveze lidské embryo nebo větší množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií, nebo

c) přenese lidský genom do buněk jiného živočišného druhu nebo naopak, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

2) *Stejně bude potrestán,*

a) kdo provádí zákroky směřující k vytvoření lidského embrya pro jiný účel než pro přenesení do ženského organismu,

b) kdo přenese vytvořené lidské embryo do dělohy jiného živočišného druhu, nebo

c) kdo během výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách provádí s těmito buňkami manipulace směřující k vytvoření nového lidského jedince (reprodukční klonování).

(3) *Odnětím svobody na tři léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,*

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin opětovně, nebo

c) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(4) *Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,*

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech, nebo

trestného činu ust. § 209b zákona č. 140/1961 Sb. Z tohoto ustanovení je patrné, že obsahuje dvě skutkové podstaty, jež jsou zakotveny v odstavci 1 a v odstavci 2 tohoto ustanovení. Skutková podstata obsažena v odstavci 1 se vztahuje k porušení zvláštního právního předpisu, tj. k naplnění skutkové podstaty dle odstavce 1 dojde pouze v případě, že dojde k jednání, které je v rozporu se zvláštním právním předpisem. Tímto zvláštním právním předpisem je zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech.⁷¹

Druhá skutková podstata obsažena v odstavci 2 citovaného zákona reaguje na jiná jednání, která sice nemusí být v rozporu s jiným právním předpisem (zákon č. 227/2006 Sb.), avšak taková jednání mohou mít za následek nepřijatelné zacházení s lidským embryem nebo s kmenovými buňkami, nýbrž takovým jiným jednáním může dojít např. k vytvoření nového lidského jedince nebo pokusu vpravení lidského embrya do dělohy jiného organismu odlišného od člověka, ale též reaguje na jiný účel nežli stvoření lidského embrya a následného přenesení do ženského těla.⁷²

Do původního trestního zákoníku, tj. do zákona č. 140/1961 Sb., ve kterém byl zařazen v návaznosti na zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, a to samotným zákonem č. 227/2006 Sb., částí druhé, ust. § 20.⁷³

Jak již bylo výše uvedeno, ust. § 167 bylo převzaté z právní úpravy ust. § 209b zákona č. 140/1961 Sb., které vzniklo v reakci na přijetí Mezinárodní úmluvy o lidských právech a biomedicině, konkrétně mimo jiné reaguje na čl. 18. této úmluvy.⁷⁴

---

b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

(5) Příprava je trestná.“

⁷¹ Systém ASPI – Trestní zákoník: Komentář – KO40_2009CZ

⁷² ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 1508

⁷³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. „trestní zákoník dostupná na webové stránce <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

⁷⁴ Čl. 18 Mezinárodní úmluvy o lidských právech a biomedicině (Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s.) zní:
„1. Pokud zákon umožňuje provádět výzkum na embryích in vitro, musí být zákonem zajištěna odpovídající ochrana embrya.

2. Vytváření lidských embryí pro výzkumné účely je zakázáno.“

Je tedy patrné, že komentované ustanovení trestního zákoníku reaguje na čl. 18 MÚLPB k zajištění ochrany lidských embryí a ke splnění závazku z této mezinárodní smlouvy.⁷⁵ Vyjma výše uvedeného ustanovení ust. § 167 TrZ reaguje též na čl. 13 MÚLPB⁷⁶, neboť právní úprava umožňuje určitou změnu lidského genomu, avšak pouze za podmínek, že změna lidského genomu bude prováděna pouze pro diagnostické nebo léčebné nebo preventivní účely. Avšak dále kumulativně musí být splněny další podmínky k úpravě lidského genomu, a to pouze takové, aby nezpůsobily změnu genomu některého z jeho potomků.⁷⁷ Ke srovnání ust. § 209b zákona č. 140/1961 Sb. a ust. § 167 zákona č. 40/2009 Sb. v podrobnostech dále.

Co se týče samotného ustanovení § 167 TrZ, jelikož se jedná o trestný čin, kdy musí být splněna jak jeho materiální, tak též i formální stránka, tj. musí být naplněny kumulativně všechny znaky skutkové podstaty, tedy objekt, objektivní stránka, subjekt a konečně i subjektivní stránka a zároveň se musí jednat o tak závažné společensky škodlivé protiprávní jednání (materiální stránka), které na základě zásady ultima ratio nelze postihnout mírnější formou, tj. jinými obory práva, např. v rámci deliktů správních.

4.1.2. Objekt

Jeden ze znaku skutkové podstaty trestného činu je zákonem chráněný zájem, tj. jedná se o objekt. Co se týče objektu (chráněného zájmu) skutkové podstaty ust. § 167 TrZ, k tomuto je zaměřené pojednání v této kapitole.

Ustanovením § 167 TrZ je chráněn lidský život a lidské zdraví před negativními vlivy prováděného výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách. Je tedy patrné, že k ochraně lidského života dochází již v prenatálním období, tedy v době mezi početím a narozením člověka, neboť vzniká až po početí.⁷⁸ Objektem trestného činu ust. § 167 TrZ, tj. nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem je zejména ochrana lidských embryí,

---

⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník dostupná na webové stránce <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

⁷⁶ Čl. 13 Mezinárodní úmluvy o lidských právech a biomedicině (Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s.) zní:

⁷⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník dostupná na webové stránce <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 1507 - 1508

lidských embryonálních kmenových buněk a jejich linií, lidského genomu a zdravého vývoje lidské populace.⁷⁹

„Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lidských embryí, lidských embryonálních kmenových buněk a jejich linií, lidského genomu a zdravého vývoje lidské populace.“⁸⁰

Jak již bylo výše řečeno, k zařazení tohoto trestného činu došlo v souvislosti s potřebou právně zakotvit výzkum, ke kterému na lidských embryonálních buňkách dochází, resp. jeho regulaci a ochranu genomu a embryí. Asistovaná reprodukce je právě jedním z takových výzkumů, při které k nakládání s lidskými embryonálními buňkami dochází.⁸¹ Je však nutné zdůraznit, že dle čl. 18 MÚLPB je však zakázané vytvoření embryí za jiným účelem nežli za účelem asistované reprodukce, tedy za účelem výzkumu, ať už embryí či embryonálních kmenových buněk, je absolutně nepřípustné. V tomto kontextu je nutné uvést, že se tento zákaz netýká embryí, jež byla vytvořena za účelem umělého oplodnění mimo lidské tělo, avšak nebyla využita za tímto účelem. Jedná se o tzv. nadbytečná embrya; u těchto embryí musí být naprosto prokazatelné, že byla vytvořena za účelem asistované reprodukce.⁸²

4.1.2.1. K pojmu lidského embrya a lidských embryonálních buněk a jejich linie z pohledu práva

Nejednalo by se o úplné pojednání o skutkové podstatě ust. § 167 TrZ, pokud by nebyla v rámci této práce definovaná řada biomedicínských pojmů, které se v citované skutkové podstatě vyskytují. Z názvu této podkapitoly je zřejmé, že se zabývá definicí, resp. vysvětlením pojmů lidského embrya a lidských embryonálních kmenových buněk.

V první řadě je potřeba definovat pojem lidské embryonální kmenové buňky. Definice lidských embryonálních buněk vyplývá z ust. § 2 písm. b). zákona č. 227/2006 Sb. Lidskou embryonální buňkou se ve smyslu §2 písm. b) zákona č. 227/2006 Sb. se rozumí všechny pluripotentní kmenové buňky (definice

---

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ Tamtéž

⁸² ŠÁMAL, Pavel. Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7, s. 583 - 584

pluripotentních kmenových buněk v podrobnostech v kapitole 3 této práce) pocházející z lidských preimplantačních embryí vytvořených mimotělně.⁸³

Dále v kapitole 3 této práce je popsána definice lidského embrya z pohledu medicíny, avšak v této podkapitole bude lidské pojmů lidského embrya rozebrán ve smyslu § 167 TrZ, tj. z pohledu právního zakotvení.

Definice lidského embrya, vyjma vědeckých medicínských pramenů, musí být zakotvena též v právních předpisech, aby mohlo dojít k řádné aplikaci a uplatnění práva. Právní definice lidského embrya je zakotvena v ust. § 2 písm. d) zákona č. 227/2006 Sb. Lidským embryem se rozumí totipotentní buňka (totipotentní buňka z medicínské stránky je definovaná a rozebrána v kapitole 3 této práce) nebo seskupení takových buněk, které jsou schopny se vyvinout v lidské individuum.⁸⁴

V neposlední řadě významným odborným pojmem objevující se ve skutkové podstatě ust. § 167 TrZ jsou linie lidských embryonálních buněk. Liniemi lidských embryonálních buněk se ve smyslu §2 písm. c) zákona č. 227/2006 Sb. rozumí všechny lidské embryonální kmenové buňky, které jsou uchovávané v kulturách nebo jsou v návaznosti na ně skladovány v kryokonzervované formě.⁸⁵

4.1.2.2. Pojem lidský genom

Lidským genomem se rozumí soubor genů organismu obsažený v chromozomech buněčného jádra lidské buňky (eukaryotické buňky), tedy kompletní sada genetické informace organismu uložená v DNA (kyselina deoxyribonukleová), která zahrnuje geny a genům podobné sekvence a rozsáhlé intragenové oblasti; soubor genů člověka obsažený v jeho chromozomech buněčného jádra.⁸⁶

4.1.2.3. Ostatní pojmy obsažené ve skutkové podstatě § 167 TrZ

Co se týče zbývajících pojmů, obsažených ve skutkové podstatě ust. § 167 TrZ, které je nutné k úplnému pojednání této skutkové podstaty rozebrat, se dále jedná o pojem vývozu a dovozu lidských embryí nebo lidských embryonálních kmenových buněk. Tyto pojmy jsou též definované v zákoně č. 227/2006 Sb. o

---

⁸³ Systém ASPI – Trestní zákoník: Komentář – KO40_2009CZ

⁸⁴ Systém ASPI – Trestní zákoník: Komentář – KO40_2009CZ

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ BRDIČKA, Radim. Lidský genom na rozhraní tisíciletí. Praha: Grada, 2001. Malá monografie (Grada). ISBN 8024701189.s.10

výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů.

Dovozem se ve smyslu §2 písm. i) zákona č. 227/2006 Sb. rozumí vstup lidských embryonálních kmenových buněk na území České republiky. Vývozem se ve smyslu §2 písm. j) zákona č. 227/2006 Sb. rozumí výstup lidských embryonálních kmenových buněk z území České republiky. Je nutné však poznamenat, že aby se jednalo o trestný čin, musí se jednat o dovoz, který je v rozporu s právy a povinnostmi stanovenými v jiném právním předpise, tedy v zákoně č. 227/2006 Sb.⁸⁷

Pojem, který též nelze opomenout, aby došlo k vyčerpávajícímu pojednání o komentované skutkové podstatě, je též definice pojmu výzkumu na lidských embryonálních buňkách, byť se může zdát, že asi každý čtenář bude tušit, co tento institut představuje, avšak pro úplnost je nutné jej zmínit.

Problematika tohoto pojmu tkví v tom, že výzkumem lidských embryonálních kmenových buněk je myšleno „systematická tvůrčí činnost konaná za účelem získání nových znalostí nebo jejich využití prováděná na liniích lidských embryonálních kmenových buněk.“⁸⁸

Právní úprava výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách je zakotvena v zákoně č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů. Lidská embrya, která budou pro výzkum použita nesmí být vytvořena v rozporu s právními předpisy České republiky. Jak již bylo zmíněno, výzkum je tak možný pouze na nadbytečných embryích, která vznikla při poskytování služby asistované reprodukce. Pro takový výzkum je možné použít embrya, která nejsou starší více jak sedm dní. K výzkumu je potřeba písemného souhlasu od neplodného páru, jejichž léčbou ke vzniku nadbytečných embryí došlo. Před použitím lidských embryonálních kmenových buněk k výzkumu je nutné, aby neplodný pár, od kterého výzkumné pracoviště nadbytečné embryo získalo, byl náležitě poučen o účelu použití nadbytečného embrya. Vytvářet tedy embrya pro potřeby výzkumu je

---

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 1509

⁸⁸ Ust. § 2 písm.a) zákona č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů

zakázáno. Jediným možným způsobem, jak získat lidské embryonální kmenové buňky pro výzkum je asistovaná reprodukce.⁸⁹

S výzkumem souvisí i pojem reprodukčního klonování. Reprodukční klonování je stvoření nového jedince, tedy nesmí dojít k jednání, které by v rámci výzkumu stvořilo nového člověka.

4.1.3. Subjekt

S ohledem na znění komentované skutkové podstaty se může zdát, že co se týče subjektu, musí zde být splněna podmínka nějaké speciality subjektu, tedy, že se tohoto trestného činu může dopustit pouze nějaké kvalifikované pracoviště či člověk, avšak není tomu tak.

Pachatelem tedy může být kterákoli osoba, která naplní znaky skutkové podstaty komentovaného ustanovení.⁹⁰ V této souvislosti je příléhavé i zmínit, že tohoto trestného činu se může dopustit v souladu s ust. § 7 zákona č. 418/2011 Sb., Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.⁹¹

4.1.4. Subjektivní stránka

Vztah pachatele a trestného činu určuje právě subjektivní stránka, která je tvořena fakultativními a obligatorními znaky. Z teorie je známé, že obligatorní znak je pouze zavinění (úmysl a nedbalost), naproti tomu fakultativních znaků je více, těmito fakultativními znaky jsou pohnutka, cíl a záměr.⁹²

Co se týče tedy subjektivní stránky komentovaného trestného činu, resp. jejího obligatorního znaku, tj. zavinění, tento trestný čin může pachatel spáchat pouze úmyslně, neboť v souladu s ust. § 13 odst. 2 TrZ komentované ustanovení nestanoví **výslovně**, že postačí zavinění z nedbalosti.⁹³

4.1.5. Srovnání původní právní úpravy s právní úpravou současnou

Jak již bylo výše zmiňováno, ust. § 167 TrZ bylo určitým způsobem převzaté z původní úpravy, tj. z ust. § 209b zákona č. 140/1961 Sb.⁹⁴

---

⁸⁹ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.239

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 1508

⁹¹ Ust. § 7 zákona č. 418/2011 Sb. ve znění pozdějších předpisů

⁹² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2., s. 275

⁹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 1509

⁹⁴ Ust. § 209b zákona č. 140/1961 Sb. zní:

Pokud dojde ke komparaci těchto dvou znění je patrné, že současné znění se nikterak neodchýlilo od znění původního, byť nebylo převzaté doslovně, avšak po obsahové stránce se jedná o shodnou úpravu.

V rámci komparace těchto ustanovení je příléhavé poukázat na skutečnost, že původní znění oproti nové úpravě neobsahovalo dvě základní skutkové podstaty, neboť vztah k jinému zvláštnímu předpisu je definován jednotlivě v rámci „písmen“.

Co však dostalo určitých změn jsou udělované sankce. Oproti původní právní úpravě byly zvýšeny tresty u kvalifikovaných skutkových podstat, které vyplývají z odst. 2 a 3 (původní úpravy, tj. zákon č. 140/1961 Sb.), nově jsou tyto kvalifikované skutkové podstaty podřazeny pod odst. 3 a 4 (současné úpravy, tj. zákon č. 40/2009 Sb.) Jedná se o naprosto shodně znějící kvalifikované skutkové podstaty, avšak v případě současné právní úpravy, tedy za spáchání činu v odstavci 1 a 2 (v původní úpravě oba tyto odstavce pouze jako odst. 1) jako člen organizované skupiny či spáchání takového činu opětovně, jsou stanovené vyšší trestní sazby, konkrétně trest odnětí svobody v rozmezí tří až osmi let nebo propadnutí majetku, oproti původní úpravě, ve které byl trest stanoven v rozmezí jednoho roku až tří let (propadnutí majetku zde stanovené nebylo).

Obdobně byly tresty zvýšené, pokud byl čin spáchaný v rámci organizované skupiny působící ve více státech nebo pokud pachatel pro sebe nebo pro jiné získal

---

„(1) Kdo

- a) provádí zákroky směřující k vytvoření lidského embrya pro jiný účel než pro přenesení do ženského organismu,
- b) v rozporu se zvláštním právním předpisem použije pro výzkum lidské embrya nebo větší množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií,
- c) v rozporu se zvláštním právním předpisem doveze nebo vyveze lidské embrya nebo větší množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií,
- d) přenese vytvořené lidské embrya do dělohy jiného živočišného druhu,
- e) v rozporu se zvláštním právním předpisem přenese lidský genom do buněk jiného živočišného druhu nebo naopak, nebo
- f) během výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách provádí s těmito buňkami manipulace směřující k vytvoření nového lidského jedince (reprodukční klonování),

bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
- b) spáchá-li takový čin opětovně, nebo
- c) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech, nebo
- b) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu. “

prospěch velkého rozsahu. Nyní lze za spáchání takové činu udělit trest odnětí svobody v rozmezí pěti až dvanácti let, namísto tří až osmi let, které byly obsaženy v původní právní úpravě. Co se týče propadnutí majetku, do nové úpravy toto bylo reflektováno totožně.

4.1.6. Druhy trestů

V rámci trestního práva jsou sankce uloženy pachateli za každé trestné protiprávní jednání, kterého se pachatel dopustí, neboť právní normy trestního práva jsou postaveny na systému tripartizace právní normy (hypotéza, dispozice, sankce).

Trestní zákoník stanovuje taxativní výčet trestů, které lze užít za spáchání trestného činu.⁹⁵ Tyto tresty lze za trestný čin uložit i kumulativně, tedy více trestů vedle sebe za spáchání trestného činu, avšak pouze za určitých podmínek, tj. nelze uložit trest odnětí svobody vedle trestu domácího vězení nebo trestu obecně prospěšných prací. Dále nelze uložit vedle trestu propadnutí majetku peněžité trest, též nelze užít aplikaci trestu vyhoštění vedle zákazu pobytu.⁹⁶ Lze konstatovat, že tyto podmínky ukládání trestů vycházejí ze samotné podstaty trestů samotných, neboť trest odnětí svobody, s trestem domácího vězení jsou tresty určené k omezení pohybu pachatele, tedy nelze z podstaty věci nařídít pachateli trest domácího vězení a zároveň trest odnětí svobody, neboť by jejich kumulativní splnění nebylo možné.

Nicméně, je tedy potřeba komentovat, jaké sankce se uplatní v rámci citovaného ustanovení. Jak již bylo řečeno, ust. § 167 TrZ obsahuje dvě základní skutkové podstaty, avšak zákon za základní skutkovou podstatu dovoluje uložit naprosto totožný trest, neboť v ust. § 167 odst. 1 je zakotveno, že při naplnění písm. a), b) i c) tohoto odstavce bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti (lze uložit oba tyto tresty vedle sebe).⁹⁷ Ust. § 167 TrZ v odstavci 2 (druhá skutková podstata) slovy „stejně bude potrestán“ naprosto totožný trest shodný v odstavci 1.⁹⁸ Za naplnění základní skutkové podstaty tedy soud má relativně dispoziční možnost udělit jiné tresty a trest odnětí svobody případně vůbec neudělit.

---

⁹⁵ Ust. § 52, zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁹⁶ Ust. § 53 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů

⁹⁷ Ust. § 167 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů

⁹⁸ Tamtéž

Komentované ustanovení dále zakotvuje ve svých kvalifikovaných podstatách (odst. 3 a 4) povinnost udělení trestu odnětí svobody. Pro odstavec 3 je stanoveno rozmezí tří až osm let. Pro odstavec 4 je povinnost udělit trest odnětí svobody na pět až dvanáct let. Tím však není vyloučeno, že soud může udělit podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody, avšak pouze za podmínek stanovených v ust. § 81 odst. 1 TrZ, tedy v případě, že udělený trest odnětí svobody nepřevyšuje tři léta a vzhledem k osobě pachatele a jeho poměrům bude mít soud za to, že není třeba výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁹⁹

4.1.7. Vývojová stadia trestného činu

Jednání pachatele má určit fáze, na základě kterých může dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Z pohledu trestněprávní relevantnosti těchto stádií je můžeme rozdělit na stadia, za která nejsou trestněprávně odpovídající a na ty, co trestněprávně relevantní jsou.¹⁰⁰

Co se týče stádií, která nejsou trestněprávně relevantní, jedná se o pouze pojetí myšlenky trestný čin spáchat a projevení úmyslu navenek.¹⁰¹

Relevantní stadia trestného činu, která jsou z pohledu trestněprávnosti významná, se dělí na přípravu, pokus a dokonání trestného činu. Co se týče dokonání a pokusu spáchání trestného činu, ty jsou trestné vždy.¹⁰² Pokus jde tedy o pokus spáchání trestné činu nedovoleného nakládání s lidským embryem nebo genomem, ten je trestný vždy.

Příprava je trestná za podmínek stanovených v § 20 TrZ. Definice přípravy je stanovena v ust. § 20 odst. 1 TrZ. Příprava je tedy trestná pro spáchání trestného komentovaného trestného činu, neboť příprava je trestná za předpokladu, že je u předmětného trestného činu výslovně uvedeno a komentovaný trestný čin tuto podmínku stanovuje v ust. § 167 odst. 5 TrZ. Druhá podmínka, která musí být splněna je, že se musí jednat o zvlášť závažný zločin.¹⁰³

S ohledem na výše uvedené podmínky je tedy příprava námi komentovaného trestného činu trestná pouze za předpokladu, že dojde pachatelem přípravou k

---

⁹⁹ Ust. § 81 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. e znění pozdějších předpisů

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel. Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7, s. 237-240

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel. Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7, s. 237-240

¹⁰³ Ust. § 20 zákona č. 40/2009 Sb.

naplnění kvalifikované skutkové podstaty dle ust. § 167 odst. 4 TrZ. V ostatních případech, zejm. příprava k naplnění základní skutkové podstaty trestná není.

Závěrem je potřeba komentovat, že v případě, že dojde k naplnění dalšího vývojového stadia trestného činu, tedy k pokusu nebo dokonání, je příprava konzumovaná těmito dalšími vývojovými stadii.¹⁰⁴

4.1.8. Závěrečné shrnutí/pojednání ust. § 167 TrZ

Nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem se dopustí každý, kdo použije pro výzkum lidské embryo nebo větší množství lidských embryonálních buněk nebo jejich linií, kdo doveze nebo vyveze lidské embryo nebo větší množství lidských embryonálních buněk nebo jejich linií nebo kdo přenese lidský genom do buněk jiného živočišného druhu či naopak. Pachatel tohoto trestného činu bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.¹⁰⁵

Ust. § 167 odst. 1 písm. a) stanoví, že kdo použije pro výzkum lidské embryo nebo množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií v rozporu s jiným právním předpisem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti. Podmínky výzkumu na lidských embryonálních buňkách jsou obsaženy v ust. §3 zákona č. 227/2006 Sb. Na základě tohoto zákona lze výzkum provádět pouze na základě povolení vydaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Výzkum je možné provádět pouze na pracovištích uvedených v povoleních k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách. (zákon č. 227/2006 Sb.) - §3 odst. 1. Trestného činu se dopustí ten, kdo použije pro výzkum lidské embryo nebo větší množství embryonálních buněk v rozporu s tímto zákonem.

Ust. § 167 odst. 1 písm. b) stanoví, že kdo v rozporu s jiným právním předpisem doveze nebo vyveze lidské embryo nebo větší množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti. Na základě zákona č. 227/2006 Sb., mohou být lidské embryonální kmenové buňky do České republiky dovezeny pro výzkumné účely pouze ve formě jejich linie, tento dovoz podléhá povolení ministerstva. Toto povolení je uděleno právnické osobě, která žádá o povolení

---

¹⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7, s. 237-252

¹⁰⁵ Tamtéž

k výzkumu. Vývoz lidských embryonálních buněk je možné též na základě povolení k výzkumu. Trestného činu se dopustí ten, kdo doveze či vyveze lidské embryonální kmenové buňky v rozporu s tímto zákonem.

Ust. §167 odst. 1 písm. c) stanoví, že „*kdo v rozporu s jiným právním předpisem přenese lidský genom do buněk jiného živočišného druhu nebo naopak, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.*“¹⁰⁶

Ust. § 167 odst. 2 písm. a) stanoví, že „*odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude potrestán ten, kdo provede zákroky směřující k vytvoření lidského embrya pro jiný účel než pro přenesení do ženského organismu.*“¹⁰⁷ „*Tímto přenosem se rozumí takový postup, na základě kterého dojde k přenosu embrya do pohlavních orgánů ženy, k takové situaci může dojít pouze v rámci zákroku asistované reprodukce. Pokud je lidské embryo vytvářeno za jiným účelem, jedná se o trestný čin.*“¹⁰⁸

§ 167 odst. 2 písm. b) stanoví, že „*odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude potrestán ten, kdo přenese vytvořené lidské embryo do dělohy jiného živočišného druhu.*“ „*Jiným živočišným druhem se v tomto případě rozumí každý živočišný druh odlišný od lidského, který má dělohu, orgán, ve kterém se embryo vyvíjí.*“¹⁰⁹

§ 167 odst. 2 písm. c) stanoví, že odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude potrestán ten, kdo během výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách provádí s těmito buňkami manipulace směřující k vytvoření nového lidského jedince (reprodukční klonování)¹¹⁰. Reprodukční klonování je postup, pomocí kterého dochází k takové manipulaci s buňkami, která vede k vytvoření nového jedince. Medicínské právo str. 239. Čl. 1 odst. 1 dodatkového protokolu k úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny o zákazu klonování lidských bytostí stanoví, že každý zákrok, jehož účelem je vytvořit lidskou bytost, která je geneticky shodná s jinou lidskou bytostí, živou či mrtvou, je nepřipustný.

---

¹⁰⁶ Ust. § 167 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.s.1508

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.s.1510

¹¹⁰ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.239

4.2. Trestné činy proti těhotenství ženy

Jak jsem již výše uvedla, s asistovanou reprodukcí vyjma ust. § 167 TrZ souvisí i jiné trestné činy. Je asi nesporné, že trestné činy související s těhotenstvím ženy nepochybně souvisejí s asistovanou reprodukcí, byť nemusí vyloženě souviset explicitně, avšak o implicitní souvislosti nemůže být pochyb.

Trestní zákoník zná celkem čtyři trestné činy, které slouží k ochraně těhotenství ženy, neboť jsou namířeny proti jednání pachatele, které by mělo za následek ovlivnění těhotenství ženy.

Chráněným zájmem je zde počínající lidský život, proto je trestán jakýkoliv nedovolený zásah, který by tento život mohl ukončit. Skutkové podstaty těchto čtyřech trestných činů jsou formulovány logicky za sebou tak, aby vyjádřily stupeň ochrany klíčícího lidského života. Zde záleží na tom, zda je těhotenství přerušeno s nebo bez souhlasu těhotné ženy či zda se jedná o pomoc či svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství.

Skupinou těchto trestných činů jsou trestné činy upravené v ust. § 159 až § 163 TrZ. Konkrétně se jedná o trestný čin nedovoleného přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy dle § 159 TrZ, trestný čin nedovoleného přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy dle § 160 TrZ, trestný čin pomoci těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství dle § 161 TrZ, trestný čin svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství dle § 162 TrZ.

Objektem trestných činů proti těhotenství ženy je klíčící život a zdraví těhotné ženy, které je těmito zákroky též ohroženo. Na základě ustanovení § 122 odst. 2 písm. g) je vyvolání potratu nebo usmrcení plodu považováno za těžkou újmu na zdraví.

Za přerušení těhotenství se považuje jakýkoliv zákrok, který směřuje k usmrcení lidského plodu. Nezáleží na tom, jakým způsobem byl plod usmrcen, zda chemicky či mechanicky, podstatnou náležitostí je, aby bylo těhotenství přerušeno nedovoleně, tedy v rozporu se zákonnými předpisy.¹¹¹

---

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.s.578

4.3. Neoprávněné odebrání tkání a orgánů, nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány, odběr tkání, orgánu a provedení transplantace za úplatu (§164 až § 166 TrZ)

Dále lze konstatovat, že též s asistovanou reprodukcí souvisejí už jen z povahy věci v této kapitole citované trestné činy.

Tyto trestné činy jsou upraveny v §164 až § 166 TrZ. Do trestního zákoníku byly zařazeny na základě Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a na základě Dodatkového protokolu k Úmluvě o lidských právech a biomedicíně o zákazu klonování lidských bytostí. Před podáním obecného přehledu těchto trestných činů bych zde ráda zmínila zákon č. 258/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů neboli transplantační zákon. Tento zákon zakotvuje právní úpravu darování, odběrů a transplantaci tkání a orgánů. Dalším významným právním předpisem v této oblasti je zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně některých souvisejících zákonů neboli zákon o lidských tkáních a buňkách. Tento zákon upravuje problematiku zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka, popřípadě ke zhotovení produktů z lidských tkání, nebo lidských buněk určených k použití u člověka, a to při jejich darování, opatrování, vyšetřování, zpracování, skladování a distribuci. Zákon. Aby bylo možné činy související s odběrem tkání, buněk nebo orgánů považovat za trestné, je třeba existence rozporu zejména s těmito dvěma předpisy.

Trestné činy neoprávněného odebrání tkání a orgánů dle § 164 TrZ, nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány dle § 165 a odběru tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu dle § 166 TrZ rozlišujeme dle objektu trestného činu. Předmětem útoku trestného činu neoprávněného odebrání tkání a orgánů dle § 164 TrZ je živý člověk a předmětem útoku trestného činu nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány dle § 165 je mrtvý člověk. Pokud je naplněna skutková podstata trestného činu odběru tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu dle § 166 TrZ, je postiženo tzv. obchodování s lidskými orgány.¹¹²

---

¹¹² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.s.580

4.4. Usmrcení z nedbalosti

Trestný čin usmrcení z nedbalosti je jedním z trestných činů proti životu a zdraví. Je upraven v §143 trestního zákoníku. Jeho objektem je lidský život, stejně jako u ostatních trestných činů v hlavě I, čím se ale od ostatních trestných činů je forma zavinění. Od těžkého ublížení na zdraví se tento trestný čin liší tím, že jeho následkem je smrt člověka, tudíž se liší i přísnějšími sankcemi. Tento trestný čin může být způsoben jak konáním, tak opomenutím. Pachatelem může být kterákoliv fyzická osoba. Po subjektivní stránce se vyžaduje nedbalost, pachatel se tedy musí dopustit jednání, o němž přinejmenším měl a mohl vědět, že jím může způsobit smrt člověka.¹¹³ Pachatel tedy nemá v úmyslu svým jednáním způsobit jinému smrt či těžkou újmu na zdraví ani mu ublížit na zdraví. Smrt tedy nastává v důsledku nedbalosti pachatele, tímto se také tato skutková podstata odlišuje od vraždy, zabití a od dalších úmyslných trestných činů s obdobným následkem.¹¹⁴ Pojem smrt je vykládán na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku, což je takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.¹¹⁵

4.4.1. Usmrcení pro porušení důležité povinnosti

Trestný čin, který nepochybně souvisí též s lékařskou problematikou, tedy i s asistovanou reprodukcí, je usmrcení pro porušení důležité povinnosti.

Ust. § 143 odst. 2 TrZ stanoví, že kvalifikovanou skutkovou podstatu tohoto trestného činu může naplnit pachatel v případě, že poruší důležitou povinnost, která vychází z jeho povolání, zaměstnání, postavení či funkce. Dále důležitou povinnost může porušit pachatel, pokud mu je taková povinnost uložena ze zákona. V takovém případě pachateli hrozí trest odnětí svobody (vyjma jiných trestů) v rozmezí jednoho roku až šesti let.¹¹⁶ „*Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.*“¹¹⁷

---

¹¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné. 7.*, přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.str.554

¹¹⁴ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo. 2.* vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.383

¹¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář.* Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.s. 1335-1336

¹¹⁶ Ust. § 143 zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁷ Ust. § 143 zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů

S ohledem na specifickou povahu této kvalifikované podstaty je potřeba rozebrat, co znamená pojem „důležitá povinnost“. Komentář k trestnímu zákoníku uvádí, že „za porušení důležité povinnosti ve smyslu § 143 odst. 2 není možné mechanicky považovat porušení jakéhokoliv předpisu, ale jen takové povinnosti, jejíž porušení má zpravidla za následek nebezpečí pro lidský život, jestliže tedy jejím porušením může snadno dojít k takovému následku.“¹¹⁸

Za porušení důležité povinnosti při poskytování zdravotní péče nejčastěji se vyskytující můžeme považovat například nedostatečné zajištění odborné péče, nedostatek odborných znalostí a přecenění vlastních schopností, hrubý diagnostický omyl a chyby v diagnostice, chyby při provádění zákroku, nesprávné podání léčivého přípravku, nedostatečný dozor a nedostatky v organizaci práce, nedostatečné vedení zdravotnické dokumentace.¹¹⁹

Avšak za porušení důležité povinnosti nelze bez dalšího považovat porušení jakéhokoli předpisu, neboť se jedná o porušení povinností, které zvyšují stupeň společenské nebezpečnosti, tedy takové porušení zapříčiní nebezpečí na životě nebo zdraví. Tedy, aby došlo k naplnění trestného činu jehož obsahem je porušení důležité povinnosti, musí být předně a důkladně zkoumaná příčinná souvislost mezi následkem a porušením této příčinné souvislosti.¹²⁰

Tedy vznik trestněprávní odpovědnosti lékaře lze pouze dovodit za těchto předpokladů:

„1. jeho jednání musí být v rozporu s povinnostmi lékaře poskytovat účelnou a hodnotnou péči,

2. takové jednání musí být lékařem zaviněné nejméně z nedbalosti,

3. následek relevantní z pohledu trestního práva musí být v příčinné souvislosti s tímto jednáním.“¹²¹

---

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.s. 1340-1341

¹¹⁹ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.384

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 8 Tdo 193/2010, dostupné v systému ASPI

¹²¹ Tamtéž

4.5. Trestné činy proti zdraví (§145 až § 148)

4.5.1. § 147 TrZ, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti a § 148 TrZ, ublížení na zdraví z nedbalosti

Může se stát, že zdravotnický personál při zdravotním zákroku, tedy i při provádění asistované reprodukce pochybí, a to takovým způsobem, že toto pochybení může mít velice vážný následek, s asistovanou reprodukcí souvisí i trestné činy těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti a ublížení na zdraví z nedbalosti.

Trestné činy ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148) a těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147) patří do skupiny trestných činů proti životu a zdraví, jejich objektem je tedy lidské zdraví. Rozdíl v těchto trestných činech spočívá ve stupni závažnosti následku nebo formě zavinění. Rozlišujeme úmyslně spáchané těžké ublížení na zdraví (§ 145), úmyslně spáchané ublížení na zdraví (§146), těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147) a ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148). Pro účely této práce částečně rozebereme trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti a trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti.¹²²

Určitě je třeba vymežit rozdíl mezi trestným činem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti a ublížením na zdraví z nedbalosti. Rozdíl mezi těmito trestnými činy spočívá v následku, resp. v jeho závažnosti. Ublížením na zdraví se rozumí stav, kdy porucha zdraví poškozenému znesnadňuje běžný způsob života. Zároveň se jedná o stav, který vyžaduje ošetření lékaře. Naproti tomu těžká újma na zdraví poškozenému způsobí vážné onemocnění či vážnou poruchu zdraví, která citelně zasahuje do obvyklého způsobu života.

V případě posouzení újmy na zdraví z nedbalosti lékaře je třeba vycházet z několika podstatných okolností. Není možné vycházet jen z toho, jaká újma byla poškozenému způsobena, ale především je třeba vycházet z toho, jaká příčina mu předcházela, jaké potíže z ní nastaly, dále je třeba posuzovat závažnost a délku trvání omezení obvyklého způsobu života, jakým způsobem léčba probíhala a jak dlouho trvala. Souhrnně řečeno, vychází se ze stavu před poškozením.¹²³

---

¹²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.

¹²³ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.378,388

Situací, která může v lékařském prostředí nastat, ačkoliv je to situace velice výjimečná a málo pravděpodobná, je privilegovaná skutková podstata ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky, která je zakotvena v ust. § 146a TrZ. Vždy se jedná o selhání konkrétního zdravotnického pracovníka, nikoliv celého zdravotnického zařízení. Jedná se o situaci, kdy je poškozenému způsobena újma na zdraví z úleku, silného rozrušení, strachu, jedná se tedy o spontánní reakci na velice stresující situaci.¹²⁴

4.5.1.1. Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti

Trestný čin těžkého ublížení na zdraví je řazen mezi trestné činy poruchové, znakem skutkové podstaty je v tomto případě účinek v podobě poruchy. Poruchou je v tomto případě těžká újma na zdraví.

Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti je upraveno v ust. § 147 TrZ. Toto ustanovení obsahuje jak základní skutkovou podstatu, tak i dvě kvalifikované skutkové podstaty. Ust. § 147 odst. 1 TrZ stanoví, že „kdo jinému z nedbalosti způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti. Z ust. § 147 odst. 2 TrZ vyplývá, „že *odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.*“ Tento trestný čin může být spáchán jak konáním, tak opomenutím. Opomenutí může spočívat například při povinnosti lékaře dostatečně vyšetřit lehce zraněného pacienta, které povede k těžké újmě na zdraví.¹²⁵

Co se týče subjektivní stránky tohoto trestného činu, rozhodujícím prvkem je nedbalost. Je tedy podstatné „*zda pachatel vědět nebo vědět mohl a měl, že porušením některého předpisu bude jednat za takových okolností, že tím může způsobit následek uvedený ve zvláštní části trestního zákoníku.*“¹²⁶

---

¹²⁴ TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. *Medicínské právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.s.390

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.s.1390

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.s.1391

4.5.1.2. Ublížení na zdraví z nedbalosti

Ust. §148 odst. 1 trestního zákoníku stanoví, že *„kdo jinému z nedbalosti ublíží na zdraví tím, že poruší důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.“*

4.6. Další trestné činy související s asistovanou reprodukcí

4.6.1. Neoprávněné nakládání s osobními údaji

Dalším trestným činem, který s provedením asistované reprodukce souvisí, byť se dle mého názoru jedná o implicitní souvislost, je trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji, neboť při jakémkoli zdravotnickém zákroku zdravotnický personál a zdravotnické zařízení nakládá s osobními údaji pacienta. S ohledem na tuto skutečnost se zdravotnický personál při výkonu asistované reprodukce může dopustit i citovaného trestného činu, neboť při výkonu asistované reprodukce ke zpracování osobních údajů dochází.

Trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji je zakotven v ust. § 180 TrZ, jež obsahuje jako námi nejvíce komentované ustanovení § 167 TrZ dvě skutkové podstaty, a to v odst. 1 a 2. S medicínskou problematikou, resp. s asistovanou reprodukcí bude souviset pouze skutková podstata uvedená v odstavci 2 tohoto ustanovení, neboť skutková podstata obsažena v odstavci 1 může být naplněna pouze speciálním subjektem, tj. může k ní dojít pouze při výkonu veřejné moci, což zdravotnické zařízení není.

Avšak k naplnění skutkové podstaty uvedené v odst. 2 citovaného ustanovení je též potřeba speciálního postavení, tj. speciální subjekt, neboť se jedná o subjekt, jež má státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti.¹²⁷

Tento trestný čin je upraven v § 180 trestního zákoníku. Ten v odst. 1 stanoví, že *„kdo, byť i z nedbalosti, neoprávněně zveřejní, sdělí, zpřístupní, jinak zpracovává nebo si přisvojí osobní údaje, které byly o jiném shromážděné v souvislosti s výkonem veřejné moci, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, již se osobní údaje týkají bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“* V odst. 2 pak stanoví, že *„stejně bude potrestán, kdo, byť i z nedbalosti, poruší státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti tím, že neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí*

---

¹²⁷ Ust. § 180 zákona č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů

osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, již se osobní údaje týkají.“

Objektem tohoto trestného činu je právo občana na ochranu před neoprávněnými dispozicemi s údaji o jeho osobě. Toto právo vychází z čl. 10 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, podle které má každý občan právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.¹²⁸

4.6.2. Poškození cizích práv

Trestný čin poškození cizích práv je upraven v § 181 trestního zákoníku. Objektívni stránka spočívá v podvodném jednání, jehož následkem je způsobení vážné újmy na právech. Podvodné jednání může mít dvě podoby, uvedení v omyl nebo využití něčího omylu.¹²⁹

---

¹²⁸ Listina základních práv a svobod

¹²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.

5. Komparace s úpravami cizích států – Slovenská republika

Dle mého názoru je přiléhavé, aby diplomová práce obsahovala komparaci komentované právní úpravy s právní úpravou obdobnou, resp. komparaci s právní úpravou komentovaného institutu. S ohledem na téma této práce, neboť téma je zaměřené na asistovanou reprodukci z pohledu trestního práva, je příhodné provést komparaci trestného činu nejbližší podobného české právní úpravě obsažené v § 167 TrZ, tj. nedovolené nakládání s lidským embryem a lidským genomem.

Nicméně s ohledem na složitost tohoto tématu, neboť toto téma není zakotveno pouze v kodexech trestního práva, nýbrž má razantní přesah do práva správního, mezinárodního i civilního a s ohledem na skutečnost, že u mnoha cizích států neexistuje dosud právní úprava trestního práva, která reflektuje ochranu embrya a lidského genomu vyplývající z Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a jejích dodatků, jsem po dlouhé úvaze nakonec zvolila komparaci se slovenskou právní úpravou, neboť Slovenská republika podobně jako Česká republika reagovala na výše zmíněnou Úmluvu, a zakotvila ochranu tohoto institutu alespoň částečně jako Česká republika do trestního kodexu.

Jak již bylo řečeno, problematika ochrany embryí a lidského genomu přesahuje i do práva správního (část skutkové podstaty „dle jiného právního předpisu“), s ohledem na složitost prolínání těchto práv vzhledem k podobnosti práva slovenského s českým, byla i z tohoto důvodu zvolena komparace právě s úpravou slovenskou.

V první řadě je příhodné komentovat právní úpravu související s asistovanou reprodukcí na úrovni ústavních zákonů. Obdobně jako v české právní úpravě, i slovenská právní úprava má zakotvenou v ústavních zákonech ochranu lidského života. Jedná se o Ústavní zákon č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenskej republiky. Právo na ochranu života je kodifikováno právně v čl. 15 odst. 1 Ústavy Slovenskej republiky.¹³⁰ Z tohoto ustanovení je patrné, že ochranu lidského života požívá člověk již před narozením. Jedná se tedy o obdobné zakotvení ochrany lidského života (nepochybně tato ochrana souvisí i s výkonem asistované reprodukce) jako v úpravě české.

---

¹³⁰ Čl. 15 odst. 1 Ústavního zákona č. 460/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů zní: „Každý má právo na život. Lidský život je hodný ochrany už před narozením.“

Dále co se týče trestněprávní problematiky asistované reprodukce, je taková ochrana částečně zakotvena v zákoně č. 300/2005 Z. z., trestný zákon. Samotného zakotvení ochrany embrya či lidského genomu zákon č. 300/2005 Z. z. obsahuje v menší míře nežli v české právní úpravě. Jak již bylo výše zmíněno, mnoho cizích států nedisponuje trestní právní úpravou na ochranu lidského genomu a embryí, avšak alespoň slovenská právní úprava obsahuje částečnou, byť dle mého názoru neúplnou, ochranu lidských embryí a genomu, nýbrž pojednává pouze o ochraně ve smyslu reprodukčního klonování. Neobsahuje zmínku o provádění výzkumu lidských embryonálních kmenových buňkách či jejich linií, či ani zmínku o vývozu nebo dovozu těchto kmenových buňkách, či přenesení lidského genomu do jiného druhu, které by byly v rozporu s jiným právním předpisem, avšak obsahuje obecně ochranu proti nedovolenému výzkumu lidského plodu nebo embrya, tzn. úprava, která by odpovídala ust. § 167 odst. 1 TrZ ve slovenské právní úpravě obsažena určitým způsobem je, byť odlišně od české právní úpravy.

Taktéž je odlišně ve slovenské právní úpravě, vyjma již zmíněného reprodukčního klonování, obsažena „kapitola“ zabývající se ochranou v podobě nedovoleného přenesení lidského embrya do dělohy jiného živočišného druhu, popř. ochrana lidského embrya k zamezení jiného účelu nežli přenesení do ženského organismu. Tedy ochrana, které vyplývá z § 167 odst. 2 písm. a) a b) TrZ je odlišně upravena ve slovenské právní úpravě, avšak jsem názoru, že obsah je obdobný české právní úpravě, opět se jedná o obecnější formu (ve slovenské úpravě, která není takto explicitně vyjádřena).

Jak již bylo konstatováno, ochrana obsažena ve slovenské úpravě týkající se lidského genomu nebo lidských embryí (týkající se i asistované reprodukce) je odlišná.

Výše zmíněná ochrana je obsažena v § 161 odst. 1 písm. b), neboť toto ustanovení zakazuje jakýkoli experiment, výzkum, potvrzení hypotéz bez důvodu zdravotní indikace nebo vykonání takového experimentu, výzkumu či potvrzení hypotéz v rozporu s jiným právním předpisem/zákonnými podmínkami na lidském plodě nebo zárodku.¹³¹ Výkladem lze dospět, že v tomto ustavení je zakotvena ochrana lidského embrya a genu, neboť pokud kdokoli vykoná v rozporu s jiným právním předpisem takový experiment, do čehož spadá mimo jiné přenesení lidského

---

¹³¹ Ust. § 161 odst. 1 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z.

embrya nebo genomu do jiného živočišného druhu, či použije pro výzkum embryonální buňky, který je v rozporu s jiným právním předpisem.

Co se týče právní úpravy dovozu a vývozu lidského embrya nebo lidských embryonálních kmenových buněk, dle mého názoru, slovenská úprava ochranu v trestním právu nezakotvuje.

Ohledně reprodukčního klonování, tato ochrana proti reprodukčnímu klonování je upravena v ust. § 161 odst. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. (pro úplnost je pod čarou uvedeno celé jeho znění)¹³² a odpovídá tak svojí podobností české právní úpravě ust. § 167 odst. 2 písm. c) TrZ.

Oproti české právní úpravě dle gramatického výkladu se slovenská právní úprava týkající se oblasti reprodukčního klonování tváří poněkud šířeji, neboť pachatel bude potrestán vykoná-li **jakýkoli** zásah, který bude mít za cíl vytvořit lidskou bytost geneticky identickou s lidskou bytostí, avšak dle mého názoru logickým výkladem můžeme dojít k závěru, že se jedná o naprosto totožnou úpravu, byť po gramatické stránce odlišně upravenou. Lze tedy dospět k poznatku, že základní skutkové podstaty (pouze týkající se reprodukčního klonování) jsou ve svém významu totožné.

V případě kvalifikovaných skutkových podstat tomu už však tak není. Kvalifikovaná skutková podstata tohoto trestného činu (týkající se reprodukčního

---

¹³² ust. § 161 zákona č. 300/2005 Z. z. zní:

„(1) Kto pod zámenkou získania nových medicínskych poznatkov, metód alebo na potvrdenie hypotéz, alebo na klinické skúšanie liečiv vykonáva bez povolenia overovanie nových medicínskych poznatkov

a) napriek tomu, že je ním bezprostredne ohrozený život alebo zdravie človeka, ak nejde o nevyhnutné výkony spôsobilé zachrániť jeho bezprostredne ohrozený život, alebo
b) bez zdravotnej indikácie a bez súhlasu osoby, ktorej sa týka, alebo ho vykonáva na osobách, na ktorých je overovanie bez zdravotnej indikácie zakázané, alebo ho vykonáva na ľudskom plode alebo zárodku, alebo ho vykonáva v rozpore s inými zákonnými podmienkami overovania bez zdravotnej indikácie,

potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak vykoná akýkoľvek zásah s cieľom vytvoriť ľudskú bytosť v ktoromkoľvek štádiu jej vývoja geneticky identickú s inou ľudskou bytosťou, či živou, alebo mŕtvou.

(3) Odňatím slobody na päť rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

a) závažnejším spôsobom konania,
b) na chránenej osobe, alebo

c) ak získa činom uvedeným v odseku 1 alebo 2 pre seba alebo pre iného väčší prospech.

(4) Odňatím slobody na osem rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak činom uvedeným v odseku 1 spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť.“

klonování) je odlišná od úpravy české. Kvalifikovaná skutková podstata je upravena v ust. § 161 odst. 3 zákona č. 300/2005 Z. z.

Co se týče kvalifikované skutkové podstaty, v první řadě bych chtěla uvést, že kvalifikovanou skutkovou podstatu pachatel naplní, spáchá-li uvedený čin na tzv. chráněné osobě. Chráněná osoba je ve smyslu tohoto ustanovení upravena § 139 zákona č. 300/2005 Z. z., jež stanovuje taxativní výčet, které osoby ve smyslu trestného zákona považují za chráněné osoby.¹³³ Chráněnými osobami jsou ve smyslu ochrany reprodukčního klonování, dle mého názoru, zejména dítě a těhotná žena (ve smyslu ust. § 139 odst. 2 zákona č. 300/2005 Z. z.). Avšak, aby došlo k naplnění kvalifikované skutkové podstaty, dle ust. § 139 odst. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. jen v případě, že trestný čin byl spáchaný v souvislosti s postavením, stavem nebo věkem chráněné osoby (jinak toto znamená, že musí existovat příčinná souvislost mezi jednáním pachatele ve vztahu k tomuto speciálnímu postavení osoby).¹³⁴

Dále pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu v případě, že trestný čin spáchá závažnějším způsobem chování. Co slovenský trestný zákon myslí závažnějším způsobem chování je definované v ust. § 138 zákona č. 300/2005 Z. z.¹³⁵ Ekvivalence s českou právní úpravou se hledá poněkud složitě, neboť čeká

---

¹³³ Ust. § 139 zákona č. 300/2005 Z. z.

¹³⁴ Ust. § 139 zákona č. 300/2005 Z. z. zní:

„(1) *Chránenou osobou sa rozumie*

- a) *dieťa,*
- b) *tehotná žena,*
- c) *blízka osoba,*
- d) *odkázaná osoba,*
- e) *osoba vyššieho veku,*
- f) *chorá osoba,*
- g) *osoba poživajúca ochranu podľa medzinárodného práva,*
- h) *verejný činiteľ alebo osoba, ktorá plní svoje povinnosti uložené na základe zákona,*
- i) *svedok, znalec, tlmočník alebo prekladateľ, alebo*
- j) *zdravotnícky pracovník pri výkone zdravotníckeho povolania smerujúceho k záchrane života alebo ochrane zdravia.*

(2) *Ustanovenie odseku 1 sa nepoužije, ak trestný čin nebol spáchaný v súvislosti s postavením, stavom alebo vekom chránenej osoby.“*

¹³⁵ Ust. § 138 zákona č. 300/2005 Z. z. zní:

„*Závažnejším spôsobom konania sa rozumie páchanie trestného činu*

- a) *so zbraňou okrem trestných činov úkladnej vraždy podľa § 144, vraždy podľa § 145, zabitia podľa § 147 a § 148, usmrtenia podľa § 149, ublíženia na zdraví podľa § 155, § 156 a § 157,*
- b) *po dlhší čas,*
- c) *surovým alebo trýznivým spôsobom,*
- d) *násilím, hrozbou bezprostredného násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy,*
- e) *vlámaním,*
- f) *l'sťou,*
- g) *využitím tiesne, neskúsenosti, odkázanosti alebo podriadenosti,*

právní úprava je postavena od slovenské poněkud odlišněji, byť tyto instituty nebo obdobné instituty zakotvuje též (např. ust. § 118, § 119, apod.).

Konečně i kvalifikovaná skutková podstata je též naplněna, pokud pachatel získá větší prospěch v případě spáchání trestného činu. Kategorizace prospěchu je odvozena od ust. § 124 odst. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Získání prospěchu však není vázané na způsobení škody, neboť ne vždy, pokud pachatele má z trestného činu daný prospěch, nemusí vzniknout škoda. Jak již bylo řečeno, větší prospěch je odvozen od výše škody (větší škoda), tj. tato kvalifikovaná skutková podstata je naplněna, pokud pachatel získá prospěch ve výši desetinásobku částky 266 EUR.¹³⁶

V neposlední řadě je též třeba zmínit kvalifikovanou podstatu zakotvenou v ust. § 161 odst. 4 zákona č. 300/2005 Z. z., neboť se týká odstavce 1 komentovaného ustanovení. Tato kvalifikovaná skutková podstata je ze strany pachatele naplněná v případě, že dojde ke způsobení těžké újmy na zdraví nebo ke způsobení smrti.¹³⁷ Co se myslí těžkou újmou na zdraví nebo smrtí ve smyslu trestní úpravy zákon stanovuje v § 142 zákona č. 300/2005 Z. z., ohledně těžké újmy na zdraví ve spojení s § 123 odst. 3 zákona č. 300/2005 Z. z.

Jsem si vědoma, že definice pojmů ovlivňující kvalifikovanou podstatu je poněkud vágnějšího charakteru, avšak pro účely diplomové práce tohoto tématu dostačující, neboť diplomová práce není zaměřena na slovenskou úpravu asistované reprodukce, nýbrž okrajově pouze komparuje českou a slovenskou právní úpravu.

Dále v této komparaci bude pojednáno o výši sankcí za spáchání trestného dle ust. § 161 zákona č. 300/2005 Z. z.

Co se týče reprodukčního klonování, slovenská právní úprava v základní skutkové podstatě (jak již bylo uvedeno ust. § 161 zákona č. 300/2005 Z. z. je podobně jako česká právní úprava tvořena dvěma skutkovými podstatami) zakotvuje udělení trestu odnětí svobody v rozsahu jednoho roku až osmi let. V tomto případě se jeví, že česká právní úprava je mírnější, neboť za jednání svým obsahem odpovídající reprodukčnímu klonování naplňující základní skutkovou dle ust. § 167 odst. 2 TrZ

---

*h) porušením dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchatel'ovho zamestnania, postavenia alebo funkcie alebo uloženej mu podľa zákona,
i) organizovanou skupinou, alebo
j) na viacerých osobách.“*

¹³⁶ Trestný zákon: komentár. V Prahe: C.H. Beck, 2011. Beckova edícia komentované zákony. ISBN 978-80-7400-324-0, s. 827 - 832

¹³⁷ Ust. § 139 zákona č. 300/2005 Z. z.

je možné uložit trest odnětí svobody do tří let, popř. umožňuje neuložit vůbec trest odnětí svobody.¹³⁸

Oproti české právní úpravě však jednání spočívající ve výzkumu lidských kmenových buněk a embryí, které je v rozporu s jiným právním předpisem dle § 161 odst. 1 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. se též, co se týče výše trestní sazby, se slovenská úprava odlišuje. Slovenská právní úprava tuto skutkovou podstatu obsaženou v § 161 odst. 1 zák. č. 300/2005 Z. z. zakotvuje udělení trestu odnětí svobody v rozmezí jednoho roku až pěti let.

Co se týče kvalifikované skutkové podstaty obsažené v odst. 3 komentovaného ustanovení, v případě spáchání trestného činu obou základních skutkových podstat, avšak subsumované již v rámci této kvalifikované skutkové podstaty, zákon umožňuje pachateli uložit trest odnětí svobody v rozsahu pěti až dvanácti let.

Konečně ohledně odst. 4 citovaného ustanovení, ve kterém je zakotvena kvalifikovaná podstata, avšak pouze základní skutkové podstaty z odst. 1, tedy netýká se skutkové podstaty zakazující reprodukční klonování, je patrné, že lze uložit za naplnění této skutkové podstaty, tedy jeho jednání má za následek způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti, trest odnětí svobody v rozmezí osmi až patnácti let.¹³⁹

Vyjma trestů odnětí svobody, lze uložit za spáchání trestného činu „Neoprávněný experiment na člověku a klonovanie ľudskej bytosti“ i jiné tresty, jejichž taxativní výčet je zakotven v § 32 zákona č. 300/2005 Z. z. Jedná se o totožný výčet jako je obsažen v české právní úpravě, vyjma druhu trestu zákazu držení a chovu zvířat, neboť tento trest slovenská úprava nezná.¹⁴⁰

Zásady ukládání trestů jsou ve slovenské úpravě stanoven obdobně jako v úpravě české. Zásady ukládání trestů jsou obsažené v ust. § 34 zákona č. 300/2005 Z. z. Avšak slovenská úprava zakotvuje v ust. § 34 odst. 6 citovaného zákona, že v případě, že trestný čin umožňuje uložit trest odnětí svobody na více převyšující pět let ve zvláštní části citovaného zákona, musí soud, pokud tedy není uvedeno jinak, uložit trest odnětí svobody vždy, avšak toto dle mého názoru se netýká

---

¹³⁸ Ust. § 161 zákona č. 300/2005 Z. z.

¹³⁹ Ust. § 161 zákona č. 300/2005 Z. z.

¹⁴⁰ Ust. § 32 zákona č. 300/2005 Z. z.

komentovaného trestného činu, neboť trestný čin zakotvuje i v minimální výši povinnost uložit trest odnětí svobody.¹⁴¹

Závěrem lze tedy konstatovat, že slovenská úprava je podobného tažení české právní úpravy, byť ochranu lidského genomu a embrya je zakotvena odlišně od české úpravy, tj. znění slovenské úpravy je odlišné, avšak výsledek slovenské úpravy je obdobný jako úpravy české, vyjma části týkající se dovozu a vývozu lidského embrya nebo lidských kmenových embryonálních buněk.

---

¹⁴¹ Ust. § 34 zákona č. 300/200

6. Odpovědnost za zdravotní postižení dítěte z důvodu pochybení pracovníků centra asistované reprodukce, záměna zárodečných buněk při umělém oplodnění

Konečně se dostávám ke kapitole, která se bude otázkou trestních aspektů asistované reprodukce zabývat z té praktické stránky. Pro úvahy de lege ferenda jsem si vybrala otázku odpovědnosti za zdravotní postižení dítěte z důvodu pochybení pracovníků centra asistované reprodukce a otázku záměny zárodečných buněk při umělém oplodnění. V této kapitole bych také ráda zabrousila do práva USA, kde právní úprava této problematiky téměř neexistuje, ať už na federální úrovni či na úrovni celých Spojených států, což pro naši republiku může sloužit jako vhodný „odstrašující případ“. V České republice je téměř nemožné dohledat judikaturu, která by se zabývala tímto problémem, ačkoliv nemůžeme tvrdit, že takový případ u nás nikdy nenastal a ani nikdy nenastane. Co se týče záměny zárodečných buněk při umělém oplodnění, k té došlo v roce 2017 na brněnské klinice Reprofit. Jednalo se o zahraniční pár, jež na brněnské klinice Reprofit podstoupil léčbu neplodnosti. Selháním zdravotnického personálu však došlo k záměně embryí a žena ze zmíněného páru odniosla a porodila dítě, žena z páru druhého dítě potratila.

Jak už bylo zmíněno, v České republice se jedná o ojedinělý případ, na rozdíl od USA, kde je bohužel léčba neplodnosti poněkud riskantnější. Ráda bych zde zmínila studii zaměřenou na výplatu pojistného nejmenované pojišťovny, která zajišťuje výplatu pojistného deseti klinikám provádějících asistovanou reprodukci v USA. V rozhodném období bylo provedeno 184 015 celkových cyklů IVF, během kterých bylo nutné vyplatit pojistné v celkové výši 15 062 000 dolarů. K výplatám pojistného vedla především nesprávná diagnóza a nedostatečný informovaný souhlas. Celkem se jednalo o 176 incidentů, které k výplatám pojistného vedly. Problémem, kterým musí americké neplodné páry čelit jsou soudy, které celkem vzato odmítají žaloby na náhrady újmy v případě pochybení pracovníků center asistované reprodukce, dle amerického práva právě tyto chyby, jako je například přerušení těhotenství z nedbalosti, neznamenají žádnou fyzickou újmu či ztrátu majetku. Případy, ve kterých je neplodnému páru vyhověno a soud žalobu na náhradu újmy uzná, povětšinou končí v řízení odvolacím. Chyby při provádění

asistované reprodukce tedy nemají žádnou právní oporu, chyby provedené reprodukčním centrem jsou tedy tolerovány.¹⁴²

V případě, že chybou pracovníka centra asistované reprodukce dojde k početí postiženého dítěte, mají američtí občané nárok podat tzv. wrongful-birth žalobu. Ani v tomto případě však neplodné páry nemají šanci na úspěch, neboť každá žena má nárok rozhodovat o životě a smrti svého dítěte a v případě zjištění, že se má dítě narodit postižené, může využít možnosti potratu. Pokud tohoto žena nevyužije a rozhodne se dítě odnosit a porodit, nevzniká jí žádný nárok na náhradu újmy.¹⁴³

Právě co se týče problému záměny zárodečných buněk při umělém oplodnění bych ráda zmínila aktuální případ jednoho z center asistované reprodukce v USA, kde právě pochybením pracovníků asistované reprodukce došlo k záměně embryí, kdy bylo provedeno zavedení embryí do děloh jiných pacientek než těch, pro které byla embrya určena. Poškozeným se zde stal kalifornský pár Anni a Ashot Manukyanovi, který v centru asistované reprodukce podstoupil neúspěšnou léčbu a nejmenovaný korejský pár. Pochybení centra se ukázalo po porodu dvojčat, která přivedla na svět žena z korejského páru. Po porodu se totiž ukázalo, že ani jedno z dvojčat nemá korejské rysy, následně se prokázalo, že nemají biologické vazby jak mezi sebou, tak ani mezi svými rodiči. Testy DNA následně prokázaly biologickou vazbu jednoho z chlapců právě s Manukyanovými. Druhý z chlapců byl následně pomocí testů DNA přiřazen k jinému páru, který též podstoupil léčbu neplodnosti v tomto centru asistované reprodukce. Došlo tedy k transferu dvou různých embryí do dělohy cizí ženy bez souhlasu kteréhokoliv z dotčeného páru.¹⁴⁴

V průběhu psaní této diplomové práce jsem se přiklonila k závěru, že právě tyto chyby, jako je záměna zárodečných buněk sahá spíše do občanskoprávní roviny, kdy by tyto situace byly nejspíše řešeny pomocí soukromoprávních prostředků, jako je např. omluva, náhrada škody, přiměřené zadostiučinění apod. Jak už bylo řečeno, na rozdíl od USA by se v České republice jednalo spíše o jednorázové selhání pracovníka centra asistované reprodukce, jak tomu bylo i

---

¹⁴² Systém ASPI – LIT2822250CZ – Multizáměna embryí v právní úpravě asistované reprodukce v ČR a USA (2.)

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ Tamtéž

v brněnském případě z roku 2017. Právě i zde vidíme uplatnění zásady ultima ratio, prokazuje se tím tedy to, že prostředky trestního práva mají být použity až jako nejzazší možné řešení. Trestní právo by tak mělo řešit pouze ta nejzávažnější pochybení ze strany zdravotnických pracovníků.

Další otázkou, kterou bych se ráda zabývala je odpovědnost za zdravotní postižení dítěte z důvodu pochybení pracovníka centra asistované reprodukce. Ani k tomuto problému jsem bohužel nedohledala žádnou judikaturu, čímž tedy pro mne nastal prostor pro úvahy a návrh řešení takové situace. Právě z embrya vzniká lidský jedinec, který je schopen samostatného života. Otázkou ale zůstává, za kým jde právní odpovědnost v případě pochybení při samotném zákroku. V případě, že se dítě narodí postižené, šanci na normální a kvalitní život ztrácí jak dítě, tak i jeho rodiče, blízké okolí a v podstatě každý, kdo bude zahrnut do každodenní péče o takové dítě. Právo USA má v tomto případě celkem jasno, jak už jsem zmiňovala výše, v případě, že se zjistí pochybení pracovníka centra asistované reprodukce, které má vést k narození postiženého dítěte, má žena nárok ukončit těhotenství. V případě, že si dítě ponechá však nemá nárok na jakoukoliv náhradu újmy, neboť donosit a vychovat postižené dítě, je čistě její rozhodnutí. Ač se jedná o celkem pragmatický přístup k problému, bylo by třeba se nad touto otázkou zamyslet i z etického hlediska. Do 12. týdne těhotenství má žena nárok na ukončení těhotenství neboli potrat, bez udání z důvodu. Sama tak rozhoduje o životě a smrti svého dítěte a v podstatě nic nemá tu moc ji přesvědčit ke změně názoru. Od 12. týdne těhotenství je embryo považováno za plod a těhotenství je možné ukončit pouze ze zdravotních důvodů. Jedná se tedy o situace, kdy by se ukázala zdravotní vada ohrožující plod či těhotenství ohrožovalo matku dítěte na životě. Už tak se jedná o velký psychický zásah do života rodičů dítěte, ale jak je to ale v případě, kdy postižení dítěte vzniklo na základě pochybení zdravotnického personálu, bez jehož chybného zásahu by k postižení nedošlo? Nesporné je, že v tomto případě je psychický nátlak na rodiče, především na matku, ještě větší a přiměřené zadostiučinění by mohlo být jistou formou pomoci s psychickým vyrovnáním se s nastalou situací. Otázkou je, zda v tomto případě nastupuje trestní odpovědnost a pod jakou skutkovou podstatu lze tento problém subsumovat. Jistým řešením by mohlo být považována taková situace za trestný čin těžkého ublížení na zdraví dle § 145 TrZ či trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 147 TrZ. V tomto případě je třeba zamyslet se nad právní ochranou embrya, které se má

v samostatnou lidskou bytost teprve vyvinout, otázkou tedy zůstává, zda je možné dopustit se trestného činu těžkého ublížení na zdraví na embryu, které je v podstatě „jen“ shlukem buněk. Na druhou stranu, právě z tohoto shluku buněk se má narodit samostatný lidský jedinec, který je právě pochybením zdravotnického personálu odsouzen k životu s postižením. Dle mého názoru je tedy vhodné zamyslet se nad tím, zda v případě pochybení pracovníka centra asistované reprodukce, které vede k postižení dítěte, není třeba postihnout trestněprávními prostředky.

7. Závěr

Cílem této práce bylo podat ucelený přehled týkající se asistované reprodukce z pohledu trestního práva. S tím, jak diplomová práce postupovala, jsem si více a více uvědomovala závažnost tématu a také fakt, že shrnout veškeré poznatky do rozsahu diplomové práce není úplně jednoduché, jelikož by si toto téma zasloužilo daleko širší formát.

Nejprve jsem se v této diplomové práci zabývala vztahem trestního práva a medicíny. Aby toto téma bylo pojato zodpovědně, bylo třeba nejprve rozebrat vztah medicíny a práva jako takového, s čímž nepochybně souvisí medicínské právo, které sice není součástí právního řádu jako takového, ale prolíná se všemi možnými právními předpisy. Velmi podstatnou částí této kapitoly jsou právní předpisy, ve kterých je medicínské právo obsaženo, tato kapitola obsahuje jejich výčet. Jedná se o nejrůznější mezinárodní smlouvy, Listinu základních práv a svobod a další zákony a ostatní právní předpisy. V následující části kapitoly se setkáváme s obecnými pojmy známými z trestního práva hmotného, jejichž znalost je jak pro teorii, tak pro praxi velmi důležitá. Významným pojmem, který určitě není radno opominout je problematika právní (resp. trestní) odpovědnosti, trochu konkrétněji vzhledem k tématu této diplomové práce pojednávám o trestní odpovědnosti zdravotnického zařízení. Podstatné je zde rozebrat základní znaky trestní odpovědnosti a její vznik. Poslední zásadní částí kapitoly jsou zásady trestního práva, kde je pozornost věnována především subsidiaritě trestní represe neboli *ultima ratio*, která je nejen pro oblast medicínské právo velmi podstatným pojmem, neboť i zde platí, že prostředky trestního práva mají být použity až jako nejzazší možné řešení. Samozřejmě nejsou opomenuty zásady jako je např. *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege* a další.

Druhá kapitola se věnuje pojmu asistované reprodukce jako takové, podstatné zde bylo vymezit pojem asistované reprodukce, aby čtenář pochopil, co vlastně asistovaná reprodukce je a komu může být poskytnuta. V této kapitole najdeme i skromný historický exkurz do právní úpravy, neboť mi přišlo zajímavé, jakým způsobem se asistovaná reprodukce v právní podobě na území našeho státu vyvíjela. Okrajově je zde zmíněna i současná právní úprava a drobný popis Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, která je základním předpisem medicínské práva v českém právu. Větší část této kapitoly tvoří základní medicínská terminologie, ze které je třeba určitě na prvním místě zmínit pojem *lex artis*, který

je v podstatě základním stavebním kamenem medicínského práva, neboť postup lege artis je žádoucím postupem ze strany lékařů k pacientovi. Další pojmy, které v této kapitole rozebírám se dají považovat za čistě medicínské, jejich pochopení je ale důležité pro pochopení celé práce.

Klíčovou kapitolou této práce je nepochybně kapitola č.3, která se zabývá vybranými trestnými činy souvisejícími s asistovanou reprodukcí. Je zde podán výčet trestných činů, které s asistovanou reprodukcí souvisejí a jejichž skutková podstata může být při výkonu zdravotnického povolání, resp. při provádění asistované reprodukce, naplněna. Určitě jsem nezpracovala veškeré trestné činy, ale jejich výčet v této diplomové práci je jistě více než vyčerpávající. Bohužel jsem v této práci nebyla schopna pracovat s dostatkem judikatury, jelikož se jedná o specifickou zdravotní službu, kde k páchání trestných činů téměř nedochází, tato práce je tedy zaměřena spíše teoreticky, přičemž by se dala považovat za jakousi úvahu, jakých trestných činů by se býval mohl dopustit zdravotnický pracovník centra asistované reprodukce při výkonu jeho povolání. V této kapitole je rozebrán velmi detailně trestný čin nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem dle § 167 TrZ, který s institutem asistované reprodukce souvisí dle mého názoru nejvíce.

Rozhodně by v diplomové práci neměla chybět komparace s cizím státem, pro účely této práce jsem si vybrala Slovenskou republiku, protože vzhledem ke specifiku tématu jsem považovala za vhodné, aby byla provedena komparace se státem, jehož právní úprava je naší právní úpravě podobná. Vzhledem k tomu, že v předchozí kapitole byl detailně probrán trestný čin nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem dle § 167 TrZ, připadalo mi více než zajímavé provést komparaci právní úpravy právě tohoto trestného činu. Zde jsem dospěla k závěru, že Slovenská republika zakotvuje ochranu embrya či lidského genomu v menší míře, než Česká republika. Dle mého názoru je tato problematika ve Slovenské republice upravena nedostatečně, v podstatě je zde upraveno pouze reprodukční klonování.

Konečně se dostávám k poslední kapitole, která se prakticky věnovala otázkám odpovědnosti za zdravotní postižení dítěte z důvodu pochybení pracovníků centra asistované reprodukce a záměně zárodečných buněk při umělém oplodnění, což nebyly otázky úplně jednoduché. Při výběru tématu diplomové práce jsem měla o asistované reprodukci a zejména právě o těchto otázkách

poněkud jiné představy, a proto musím s překvapením konstatovat, že po důkladném prostudování problematiky se přikláním k názoru, že co se týče otázky záměny zárodečných buněk při umělém oplodnění, jedná se podle mého názoru o otázku soukromoprávní, tedy otázku zasahující do občanského práva. Rozebírat toto z pohledu trestního práva mi tedy nepřijde úplně předmětné. V této kapitole jsem provedla i drobnou komparaci s právem USA, které neobsahuje téměř žádnou právní úpravu, jak na federální, tak na celostátní úrovni. Zjistila jsem, že páry podstupující asistovanou reprodukci zde nemají téměř žádného zastání ze strany soudů a že podstoupit zde asistovanou reprodukci je celkem risk, jelikož při pochybení centra asistované reprodukce nemají páry, které podstoupily léčbu neplodnosti, téměř žádnou šanci na zadostiučinění. Studium práva USA mne dovedlo k úvahám, jakým způsobem by měla být tato problematika řešena v České republice.

Resume

The aim of this thesis was to provide a comprehensive overview of assisted reproduction from the perspective of criminal law. As the thesis progressed, I became more and more aware of the seriousness of the topic and also of the fact that it is not easy to summarise all the findings in the scope of a thesis, as this topic would deserve a much broader format.

First of all, in this thesis I dealt with the relationship between criminal law and medicine. In order to approach this topic responsibly, it was first necessary to discuss the relationship between medicine and law as such, which is undoubtedly related to medical law, which, although not part of the legal system as such, is intertwined with all possible legal provisions. A very important part of this chapter is the legislation in which medical law is contained; this chapter lists it. These include various international treaties, the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and other laws and regulations. In the following part of the chapter we encounter general concepts known from substantive criminal law, the knowledge of which is very important for both theory and practice. An important concept that certainly should not be neglected is the issue of legal (or criminal) liability, a little more specifically with regard to the topic of this thesis I am discussing the criminal liability of a medical institution. It is essential to discuss here the basic features of criminal liability and its origin. The last essential part of the chapter is the principles of criminal law, where attention is paid primarily to the subsidiarity of criminal repression or *ultima ratio*, which is a very essential concept not only for the field of medical law, because here too it is true that the means of criminal law should be used only as the last possible solution. Of course, principles such as *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege* and others are not omitted.

The second chapter is devoted to the concept of assisted reproduction as such; it was essential to define the concept of assisted reproduction so that the reader understands what assisted reproduction actually is and to whom it can be provided. In this chapter we can also find a modest historical excursion into the legal framework, as I found it interesting how assisted reproduction in its legal form developed in our country. There is also a marginal mention of the current legislation and a small description of the Convention on Human Rights and Biomedicine, which is the basic regulation of medical law in Czech law. The major part of this chapter consists of basic medical terminology, of which the first thing to mention is

the notion of *lex artis*, which is essentially the cornerstone of medical law, since the *lege artis* procedure is a desirable course of action on the part of physicians towards patients. The other concepts that I discuss in this chapter can be considered purely medical, but understanding them is important for understanding the whole thesis.

The key chapter of this thesis is undoubtedly Chapter 3, which deals with selected crimes related to assisted reproduction. It provides a list of offences related to assisted reproduction, the facts of which may be fulfilled during the exercise of the medical profession or during the performance of assisted reproduction. I have certainly not elaborated all the offences, but the list in this thesis is certainly more than exhaustive. Unfortunately, I have not been able to work with enough case law in this thesis, as it is a specific health service where the commission of crimes is almost non-existent, so this thesis is rather theoretically oriented, while it could be considered as a kind of reflection on what crimes a health worker of an assisted reproduction centre could commit while performing his/her profession. This chapter discusses in great detail the crime of illicit handling of human embryo and human genome according to § 167 of the Criminal Code, which in my opinion is the most related to the institute of assisted reproduction.

Finally, I come to the last chapter, which practically dealt with the issues of liability for the disability of a child due to the misconduct of the staff of an assisted reproduction centre and the substitution of germ cells during artificial insemination, which were not entirely simple issues. When choosing the topic of my thesis, I had somewhat different ideas about assisted reproduction and especially about these issues, and therefore I must say with surprise that after a thorough study of the issue I am inclined to the opinion that, as far as the issue of germ cell replacement during artificial insemination is concerned, it is, in my opinion, a private law issue, i.e. an issue affecting civil law. I therefore do not find it entirely appropriate to analyse this from the point of view of criminal law. In this chapter I have also made a small comparison with US law, which contains almost no regulation, both at the federal and national level. I have found that couples undergoing assisted reproduction here have almost no representation from the courts and that undergoing assisted reproduction here is quite a risk, as couples undergoing fertility treatment have almost no chance of redress when an assisted reproduction center makes a mistake. Studying US law has led me to consider how this issue should be dealt with in the Czech Republic.

Seznam použité literatury

Knižní publikace

1. BRDIČKA, Radim. Lidský genom na rozhraní tisíciletí. Praha: Grada, 2001. Malá monografie (Grada). ISBN 8024701189.s.10
2. CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, c2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-86199-75-4.
3. MACH, Jan. Lékař a právo: praktická příručka pro lékaře a zdravotníky. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3683-9.
4. MACH, Jan. Medicínské právo – co a jak: praktické rady pro lékaře a zdravotníky. Praha: Galén, [2015]. Theatrum medico-iuridicum. ISBN 978-80-7492-218-3.
5. MITLÖHNER, Miroslav a Olga SOVOVÁ. Právní problematika umělé lidské reprodukce. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-565-3.
6. OSTRÓ, Alexander, Ladislav PILKA a František LEŠNÍK. Reprodukční medicína – současnost a perspektivy. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2009. ISBN 978-80-7182-278-3.
7. OTOVÁ, Berta, Romana MIHALOVÁ a Klára BOBKOVÁ. Základy biologie a genetiky člověka. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4565-0.
8. PROCHÁZKA, Martin, Radek VODIČKA a Radek VRTĚL. Základy lékařské genetiky pro studenty všeobecného lékařství. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5368-2.
9. ŘEŽÁBEK, Karel. Asistovaná reprodukce. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Maxdorf, c2014. Farmakoterapie pro praxi. ISBN 978-80-7345-396-1.
10. SADLER, T. W. Langmanova lékařská embryologie. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2640-3.
11. ŠÁMAL, Pavel. Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.
12. ŠOLC, Martin. Právo, etika a kmenové buňky. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-977-0.
13. TĚŠINOVÁ, Jolana, Tomáš DOLEŽAL a Radek POLICAR. Medicínské právo. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.

14. VÁCHA, Marek Orko, Radana KÖNIGOVÁ a Miloš MAUER. Základy moderní lékařské etiky. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-780-0.

Soudní rozhodnutí

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22.3.2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005, dostupné v systému ASPI
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.2.2015, sp. zn. 6 Tdo 1286/2014, dostupné v systému ASPI
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4.3.2010, sp. zn. 8 Tdo 193/2010, dostupné v systému ASPI
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2009, sp. zn. 8 Tdo 1048/2009, dostupné v systému ASPI

Rozhodnutí ESLP

1. CASE OF EVANS v. UNITED KINGDOM, Rozsudek ESLP ze dne 10.4.2007, dostupný na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80046%22%5D%7D>
2. CASE OF DICKSON v. UNITED KINGDOM, Rozsudek ESLP ze dne 4.12.2007, dostupný na: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-2204926-2350295&filename=003-2204926-2350295.pdf&TID=ihgdqbxnfi>

České právní předpisy

1. Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod dostupná v systému ASPI
2. Zákon č. 40/2009 Sb. dostupný v systému ASPI
3. Zákon č. 89/2012 Sb. dostupný v systému ASPI
4. Zákon č. 292/2013 Sb. dostupný v systému ASPI
5. Zákon č. 372/2011 Sb. dostupný v systému ASPI
6. Zákon č. 373/2011 Sb. dostupný v systému ASPI
7. Zákon č. 374/2011 Sb. dostupný v systému ASPI
8. Zákon č. 418/2011 Sb. dostupný v systému ASPI
9. Zákon č. 20/1996 Sb. dostupný v systému ASPI
10. Zákon č. 140/1961 Sb. dostupný v systému ASPI

11. Zákon č. 227/2006 Sb. dostupný v systému ASPI
12. Zákon č. 258/2002 Sb. dostupný v systému ASPI
13. Zákon č. 296/2008 Sb. dostupný v systému ASPI

Slovenské právní předpisy

1. Zákon č. 300/2005 Z. z. dostupný v systému ASPI
2. Ústavní zákon č. 460/1992 Sb.

Mezinárodní předpisy

1. Úmluva o ochraně lidských práva a základních svobod dostupná v systému ASPI
2. Úmluva o na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny dostupná v systému ASPI
3. Úmluva o právech dítěte dostupná v systému ASPI

Právní předpisy EU

1. Směrnice 2011/24/EU dostupná v systému ASPI
2. Nařízení č. 2016/679 (GDPR) dostupné v systému ASPI

Odborné články

1. Systém ASPI – LIT281097CZ – Multizáměna embryí v právní úpravě asistované reprodukce v ČR a USA (1.)
2. Systém ASPI – LIT2822250CZ – Multizáměna embryí v právní úpravě asistované reprodukce v ČR a USA (2.)